

ARCHEOLOGISCHE OPGRAVING UITBREIDING KONINKLIJK POPPENTHEATER TOONE IN BRUSSEL

Britt Claes

Archéologie à Bruxelles
Archeologie in Brussel

15/01

urban
.brussels

BUP BRUXELLES URBANISME ET PATRIMOINE
BSE BRUSSEL STEDENBOUW EN ERFGOED

MUSEUM KUNST&GESCHIEDENIS

Leden van het begeleidingscomite: Ann Degraeve en Sylvianne Modrie (Geweestelijke Overheidsdienst Brussel Stedenbouw en Erfgoed [urban.brussels] - Alexandra De Poorter (Museum Kunst en Geschiedenis - KMKG)

Gemeente: Brussel

Adres: Schuddeveldgang 2 en Korte Beenhouwersstraat 29

Perceel: 21004_2_B_5_1200° en 1196^a

Nr. dossier: BR229_01 & BR229_02

Aard van de overheidsopdracht: Onderhandelingsprocedure met bekendmaking

Aanbestedende overheid: Ministerie van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest - Directie Monumenten en Landschappen

Dienstverlener: Museum Kunst en Geschiedenis (KMKG)

Periode van uitvoering: februari-maart/oktober-december 2010

Datum rapport: 1 september 2011

Verantwoordelijke uitgever: Bety WAKNINE, directeur-generaal, urban.brussels (Geweestelijke Overheidsdienst Brussel Stedenbouw en Erfgoed), Kunstberg 10-13 - 1000 Brussel

Beheer en plaats documentatie: GOBSE (urban.brussels) - Directie Cultureel Erfgoed - Kunstberg 10-13 - 1000 Brussel

Omslag: Fragment van een gezichtskan in hoogversierd aardewerk, foto: B. Claes © urban.brussels

Wettelijk depot: D/2018/6860/025

Layout : Concepción Ortigosa (© urban.brussels)

De artikelen zijn gepubliceerd onder de verantwoordelijkheid van de auteurs. Alle rechten voor het reproduceren, vertalen of herwerken zijn voorbehouden.

Link: <http://www.erfgoed.brussels/ontdekken/publicaties>

Inhoud

Inleiding	4
Situering en beschrijving van de site	4
Motivering van het onderzoek	5
Het archeologisch onderzoek: de methodologie	5
Korte historische nota	7
Het archeologisch onderzoek	9
Fase I - vóór het jaar 1000 (?)	9
Fase Ia	9
Fase Ib	11
Fase Ic	12
Fase II - 11de-12de eeuw	12
De archeologisch sporen en structuren	12
Het archeologisch materiaal	14
Fase III- 13de eeuw	15
Fase IIIa	15
Fase IIIb	17
Fase IV - 14de - 15de eeuw	18
Fase IVa	18
Fase IVb	19
Fase IVc	21
Fase IVd	24
Fase V - 16de -17de eeuw	25
De archeologisch sporen en structuren	25
Het archeologisch materiaal	28
Fase VI - 18de - 20de eeuw	30
De archeologisch sporen en structuren	30
Het archeologisch materiaal	32
Besluit	35
Résumé	38
Bibliografie	40
Bijlage	42

Inleiding

1 De actuele kadasterkaart met situering van het bouwblok en de drie bestudeerde woningen A, B en C.
© Brussels UralS

De site gelegen te midden van de Brusselse Beenhouwerswijk, werd archeologisch onderzocht in het kader van de uitbreiding van het Koninklijk Poppentheater Toone. De opgraving werd uitgevoerd door de Koninklijke Musea voor Kunst en Geschiedenis in opdracht van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Onderhavig rapport bundelt de resultaten van twee afzonderlijke campagnes in 2010.

Situering en beschrijving van de site

De archeologische evaluatie werd uitgevoerd ter hoogte van drie bescheiden woningen¹ gelegen in de Korte Beenhouwersstraat nr. 29 (Kadaster, 2e afdeling, sectie B, 5e blad, nr. 1200°) en de Schuddeveldgang nr. 2 (Kadaster, 2e afdeling, sectie B, 5e blad, nr. 1196^a). De huizen bevinden zich te midden van het bouwblok dat begrensd wordt door de Beenhouwersstraat in het noorden, de Korte Beenhouwersstraat in het westen, de Grasmakkt in het zuiden en de Huidenmarkt en de Ossekopgang in het oosten. De Eenmansstraat en drie kleinere stegen – de Schuddeveldgang, de Sint-Pitronillagang en de Paternostergang – doorkruisen het blok (fig. 1).

Het huis A is te bereiken vanuit de Korte Beenhouwersstraat via een lange smalle gang van ongeveer 20 m. De andere twee gebouwen, B en C, liggen net als huis A achter in het bouwblok en behoren tot hetzelfde perceel (nr. 1196^a). Ze zijn te bereiken langs de Schuddeveldgang, die eveneens toegang verleent tot het poppentheater Toone.

De drie huizen zijn sinds meerdere jaren verlaten en verkeren ten gevolge van waterinfiltratie en een gebrekkige dakbedekking in zeer slechte staat. De bevoering (zowel binnen als buiten) bestaat hoofdzakelijk uit cementtegels die bij de aanvang van het sleuvenonderzoek manueel werden verwijderd.

1: De drie woningen kregen tijdens het onderzoek elk een letter toebedeeld, ongeacht enige chronologie: A, B en C.

Motivering van het onderzoek

Het archeologisch onderzoek werd uitgevoerd als een studie voorafgaand aan de geplande restauratie van drie huizen gelegen binnen de UNESCO zone². Hierbij werden van bij het begin twee doelstellingen vooropgesteld. In eerste instantie diende een bouwarcheologisch onderzoek te voorzien in de registratie en documentatie van het muurwerk van de drie huizen, met een beschrijving van de architecturale elementen en een gedetailleerde chronologie van de verschillende bouw- en verbouwingsfasen (fig. 2).³

De resultaten van het bouwarcheologische onderzoek zijn in te schrijven in de studie naar de evolutie van het gebouwenbestand rond de Grote Markt vanaf de Moderne Tijden, en meer specifiek van na het bombardement van Brussel in 1695.

In tweede instantie moest een archeologische evaluatie, op basis van enkele kleinere proefsleuven, het archeologische potentieel van de verschillende percelen in kaart brengen. Het sleuvenonderzoek kadert hoofdzakelijk in de studie naar de geleidelijke verstedelijking van Brussel vanaf de late middeleeuwen⁴ en meer specifiek naar de verstedelijking van een middeleeuwse ambachtswijk, namelijk die van de 'beenhouwers'. Daarnaast was de opgraving een uitgelezen kans om te zoeken naar mogelijke sporen en structuren die verwijzen naar het landelijke Brussel, vooraleer de verstedelijking werd ingezet.

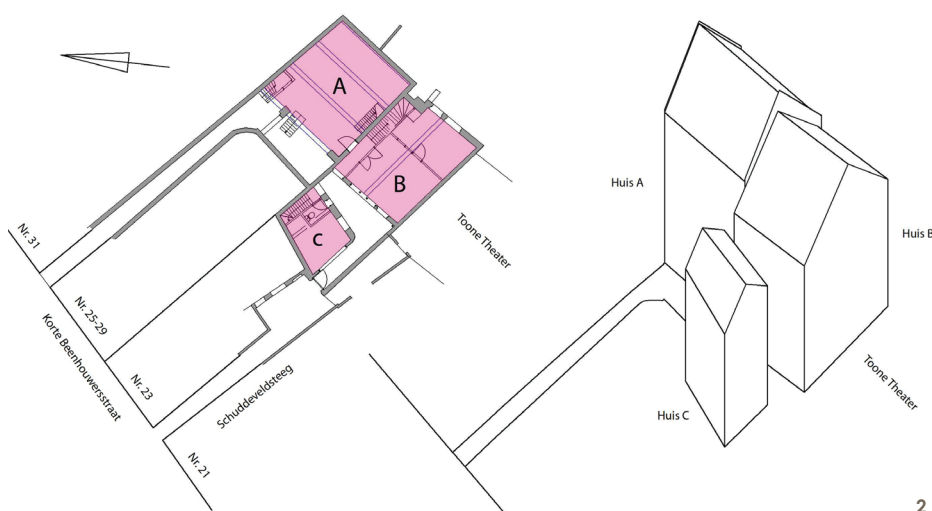
De resultaten van het onderzoek moeten gerelateerd worden aan eerdere opgravingen in het bouwblok. We vermelden in het bijzonder het archeologische onderzoek in de Eenmansstraat dat in de jaren 1990 werd uitgevoerd door de Koninklijke Musea voor Kunst en Geschiedenis op het braakliggende terrein achter woningen A en B⁵ (fig. 3).

Naast de opmerkelijk goede bewaringstoestand van de organische resten werd tijdens deze opgraving vastgesteld dat de site doorlopend bewoond werd vanaf de 13de eeuw. Er werden onder andere sporen van artisanale activiteit (schoenmakersatelier uit de 2de helft van de 13de eeuw) en een reeks kuilen met aardewerk uit de 13de en de 14de eeuw ontdekt. De verwachtingen om gelijkaardige archeologische contexten tegen te komen bij het onderzoek naast het poppentheater waren groot.

Het archeologisch onderzoek: de methodologie

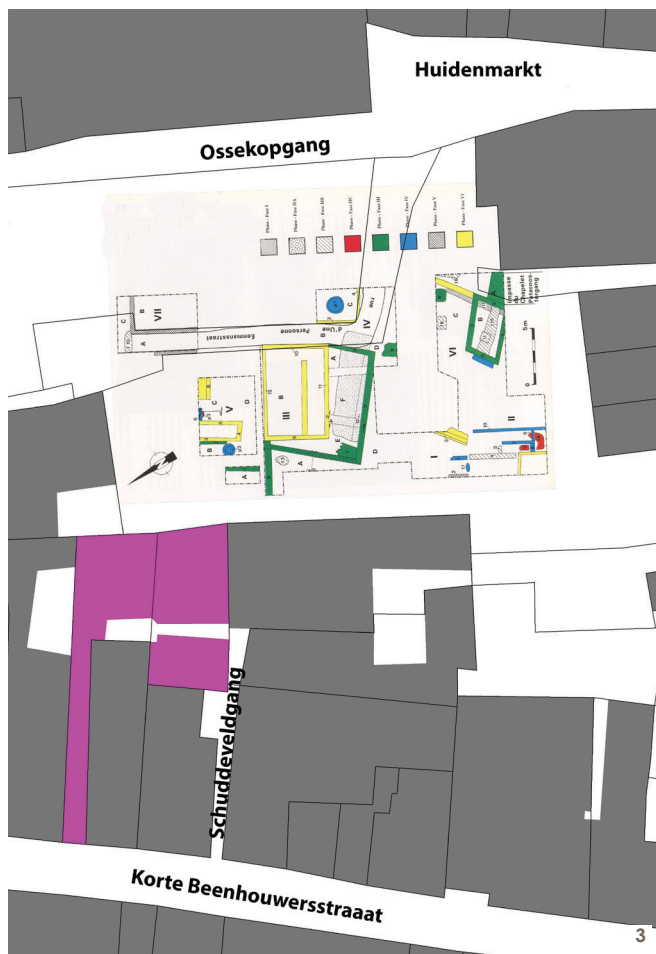
Het sleuvenonderzoek werd uitgevoerd in twee afzonderlijke opgravingcampagnes met telkens een team van twee arbeiders, één archeoloog en één vrijwilliger. Tijdens de eerste campagne, die liep van februari tot maart 2010, werden vijf kleinere sleuven onderzocht, verspreid over de drie huizen. De ligging van de sleuven werd bepaald in het bijzondere bestek van de overheidsopdracht (BR229-01).

De positieve resultaten van het onderzoek in de kelder van woning A, met onder andere de aanwezigheid van 'zwarte lagen' en een uitstekende bewaring van het organische materiaal door een continu reducerende (= natte) omgeving, zorgden voor een verlenging van de opgraving van oktober tot december 2010. De tweede campagne verliep in nauwe samenwerking met Yannick Devos (CReA-ULB)⁶. Deze laatste was verantwoordelijk voor het natuurwetenschappelijke luik en de systematische bemonstering van de lagen⁷.

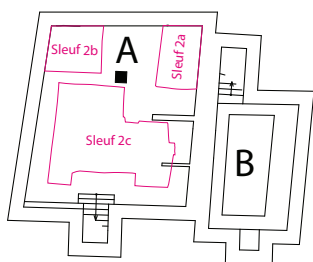
2 Woningen A, B en C, tekening: Tensen & Huon en P. Gautier.
© urban.brussels

- 2: De restauratie voorziet in de uitbreiding van het Koninklijk poppentheater Toone met de inrichting van een marionettenmuseum.
- 3: Het huidige rapport is een verslag van het archeologische sleuvenonderzoek. Voor de resultaten van het bouwarcheologisch onderzoek verwijzen we naar: GAUTIER, 2018 (AB15/02).
- 4: Het onderzoek naar de oorsprong van Brussel is de laatste jaren op basis van een multidisciplinaire aanpak sterk geïntensifieerd door vorsers zoals Yannick Devos (ULB, CReA), Bram Vannieuwenhuyze (KUL), Luc Vrydaghs (ROOTS) en Paulo Charruadas (ULB, CReA).
- 5: De resultaten werden gepubliceerd in: DIEKMANN, 1997.
- 6: In dit verband zouden we ook graag Quentin Goffette en Jan Van der Valk (KBIN) willen bedanken voor het archeozoologische en het archeobotanische luik van het onderzoek.
- 7: Het onderzoek van de genomen stalen is momenteel nog in verwerking. De resultaten ervan worden niet in de huidige studie opgenomen en maken het onderwerp uit van een aparte publicatie in deze reeks.

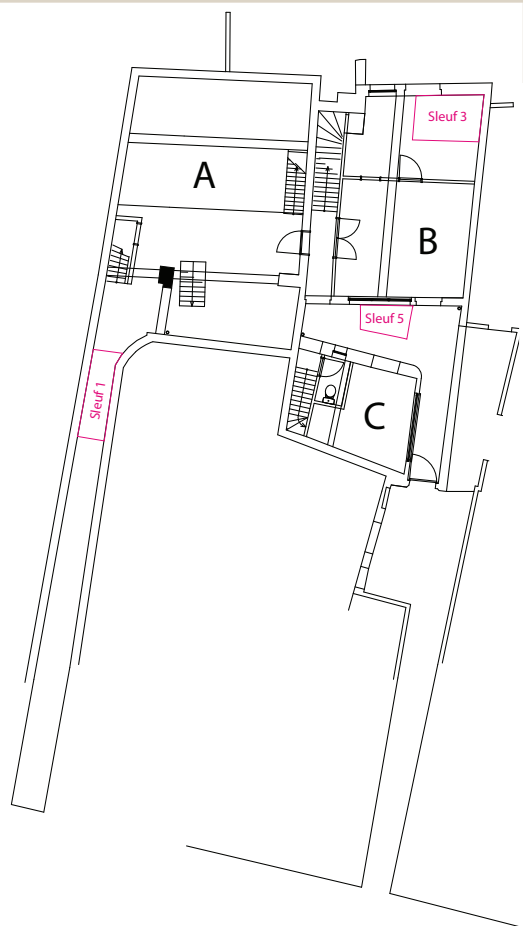

3 Het plan van de opgravingen in de Eenmansstraat (DIEKMANN, 1997) geprojecteerd op de actuele kadastrakaart, tekening: P. Gautier.
© BRUSSELS URBI / urban.brussels

4 Plan van huizen A, B en C met aanduiding van de 5 onderzochte sleuven, tekening: A. Hauuata.
© urban.brussels

Plan kelderverdieping huizen A en B

Plan gelijkvloerse verdieping huizen A, B en C

8: De afmetingen bedragen 1,86 m op 1,10 m.

9: De afmetingen bedragen ca. 2 m op 1,40 m voor sleuf 2A en ca. 1,60 op 1,80 m voor sleuf 2B.

10: De afmetingen bedragen maximaal 4,60 m op 3,60 m.

Hieronder volgt een overzicht van de ligging van de sleuven. Van de vijf sleuven bevinden er zich vier binnenshuis (fig. 4):

- Sleuf 1⁸ ligt op het einde van de gang die vanuit de Korte Beenhouwersstraat toegang geeft tot de bewoonbare oppervlakte van het huis A;
- Sleuf 2 bevindt zich in de kelder van het huis A en werd oorspronkelijk opgedeeld in twee kijkvensters (2A en 2B)⁹. Sleuf 2A diende als opvangbekken voor het stijgende waterpeil en werd verder niet onderzocht. Tijdens de tweede opgravingcampagne werd een derde venster (2C)¹⁰ geopend in het noordwesten van

de ruimte. Naarmate de opgraving van sleuf 2C vorderde, werden drie kleinere werkputten uitgezet (A, B, C)¹¹ (fig. 6);

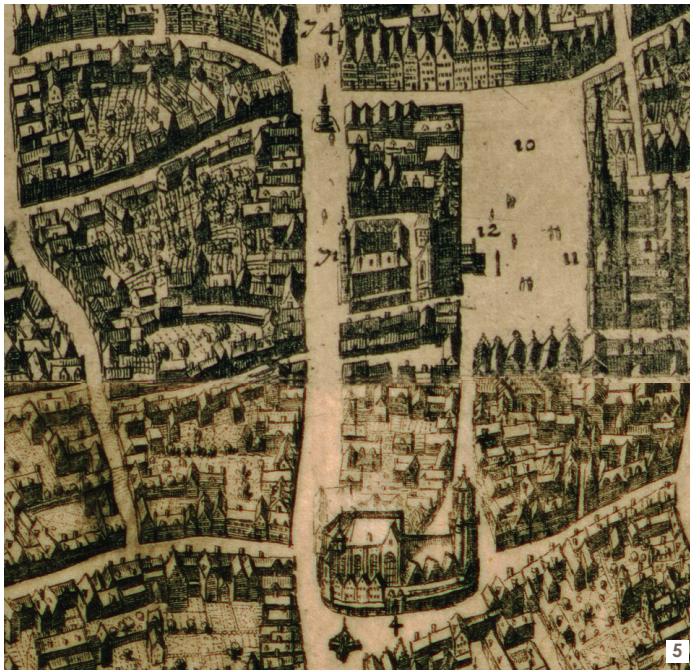
- Sleuf 3¹² bevindt zich op de gelijkvloerse verdieping van woning B in de zuidelijke hoek van het achterste woonvertrek;
- Sleuf 4, gelegen in de kelder van woning B, werd niet onderzocht. De keldervloer bestaat uit een betonnen bovenlaag die manueel niet kan worden uitgekloofd.
- Sleuf 5¹³ ligt aan de voet van de voorgevel van woning B, in de open ruimte tussen woningen B en C.

De ligging van de sleuven, verspreid over de gebouwen en gekoppeld aan de – soms – beperkte omvang ervan, zorgden ervoor dat het niet mogelijk was een volledige stratigrafie van de opeenvolgende bewoningsfasen te verkrijgen.

De aangetroffen structuren en ophogingslagen werden tijdens de opgraving zo zorgvuldig mogelijk gedocumenteerd. Elke laag, muur en ophogingspakket kreeg een afzonderlijk US-nummer, verwijzend naar de stratigrafische eenheid. De nummering, zoals gegeven tijdens de opgraving, bleef behouden in het huidige rapport. Ze is eveneens terug te vinden op de plannen en profielen.¹⁴

Alle vermelde niveaus hebben een absolute waarde. Ze werden gemeten ten opzichte van het altimetrisch punt aan de Koninginnegalerij (Bim_23) op een hoogte van 23,31 m. Om het nemen van niveaus tijdens de opgraving te vergemakkelijken werden drie werknulpunten uitgezet op het terrein. Het eerste bevond zich ter hoogte van de drempel tussen gebouwen A en B (op 21,62 m), het tweede aan de keldertrap in gebouw A (op 19,46 m) en het derde aan de ingang van gebouw B (op 21,27 m).

De omstandigheden waren tijdens de archeologische interventie min of meer gunstig¹⁵. De beperkte omvang van de sleuven (met instortingsgevaar van de profielen) zorgde er echter voor dat het onderzoek meestal diende gestaakt te worden rond 1 m onder het huidige vloerniveau. Daarnaast bemoeilijkte het stijgende waterpeil voortdurend het onderzoek in de kelder van woning A. Hier moest voor de goede leesbaarheid van de structuren en ophogingslagen continu worden gepompt¹⁶.

5 Uittreksel uit de 17de-eeuwse kaart van M. de Tailly, *Vue cavalière de Bruxelles: De beenhouwerswijk met het Vleeshuis* (nr 71).

© SAB

Korte historische nota

Het bestudeerde terrein is gelegen in het hartje van de middeleeuwse beenhouwerswijk (*vicus carnificum*)¹⁷, een dicht bevolkte Brusselse buurt vanaf het einde van de 13de eeuw¹⁸. Zo tekent hertog Jan I op 31 mei 1289 een document waarbij de Brusselse beenhouwers en visverkopers tegen een eeuwigdurende pacht van 30 Leuvense pond de *vischmarkt van Bruessele* toegewezen krijgen. Het zou gaan om het gedeelte van de Grasmarkt, tussen de Spoomakersstraat en de Heuvelstraat. In diezelfde periode wordt ook de Beenhouwersstraat vermeld, voorzien van een fontein en een beekje. De documenten

11: De nummering van de profielen loopt over de volledige sleuf door: van profiel 2C.1 tot 2C.18.

12: De afmetingen bedragen 1,70 m op 2,46 m.

13: Sleuf 5 is min of meer trapeziumvormig. De afmetingen bedragen ca. 1,80 m op 1 m.

14: In de tekst staan de nummers tussen haakjes in het vet, op de plannen en profielen in witte vierkanten. De grijze vierkanten - in de meeste gevallen negatieve stratigrafische eenheden - omvatten telkens meerdere nummers.

15: Er was voldoende ruimte voor opslag en een geïmproviseerd werkatelier.

16: Dit heeft niet kunnen voorkomen dat tijdens het verlengde weekend van 11 november 2010 de volledige kelder onder water stond, met de instorting van enkele profielen tot gevolg.

17: Deze nota is hoofdzakelijk gebaseerd op het artikel van Claire Billen (BILLEN, 1997) dat werd opgemaakt in het kader van de archeologische opgraving in de Eenmansstraat.

18: DELIGNE, e.a., 2004, p. 79.

19: Het latere 'Broodhuis'.

20: In 1917 stortte het gebouw gedeeltelijk in waarna het helemaal werd afgebroken. Tussen 1928 en 1932 werden op de plaats van de voormalige hal een handelspand en burelen opgericht; CABUY & DEMETER, 1997, p. 20.

geven aan dat hier de woningen van talrijke beenhouwers gevestigd zijn. Sommigen bezitten meerdere eigendommen in de straat. Het tracé van de weg is zeer onregelmatig: bewoners breiden er hun terrein uit door het innemen van gedeelten van de straat.

De Korte Beenhouwersstraat, waar het archeologisch onderzoek werd uitgevoerd, loopt oorspronkelijk voorbij de (Lange) Beenhouwersstraat naar het noordoosten. Zo kwam ze tot aan het einde van het Ancien Régime uit in de Ridderstraat. Het is ten vroegste in de 14de eeuw dat men een onderscheid maakte tussen de 'lange' en de 'korte' *vleeschouwerstraete*. De straat wordt voor het eerst vermeld in 1366. Een akte uit 1417 maakt gewag van het optrekken van een aaneengesloten bebouwing.

Het huizenblok, waarvan in de inleiding sprake is, is tijdens de late middeleeuwen binnenin weinig bebouwd. Er worden tuinen vermeld achter de huizen en in de 15de eeuw is er sprake van een boomgaard. De bebouwing van het blok voltrekt zich geleidelijk van zuid naar noord. De archeologische opgraving in de Eenmansstraat heeft aangetoond dat de Eenmansstraat en de Paternostergang niet vóór het einde van de 14e of het begin van de 15de eeuw te dateren zijn.

Het Vleeshuis, waar de beenhouwers hun kraam openhielden, wordt vanaf de 13de eeuw vermeld. Het gebouw is gelegen tussen de Grote Markt en de Grasmarkt, naast de brood- en lakenhal¹⁹. Het Vleeshuis hangt oorspronkelijk af van de hertog van Brabant en wordt enkele eeuwen nadien, tussen 1566 en 1567, met de toelating van Margareta van Parma verbouwd. Later, tijdens het bombardement van Brussel in 1695, brandt het volledig uit (fig. 5). Het werd opnieuw opgetrokken in 1697²⁰.

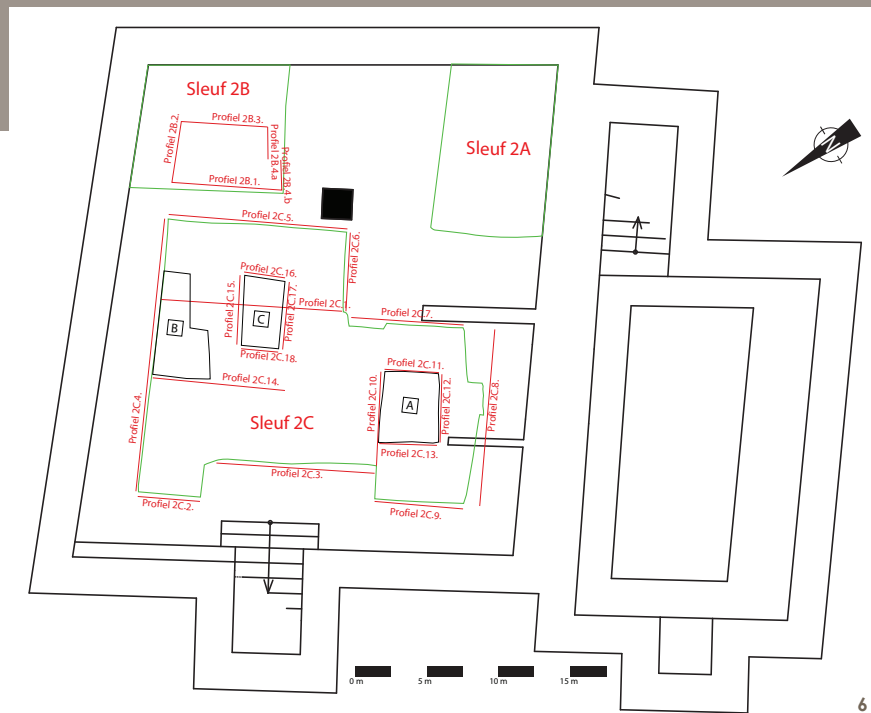
Niet ver van het Vleeshuis bevinden zich de huiden- en ledermarkt, de schoenmarkt en de *pensmerkt*. Deze laatste plaats loopt van aan de schoenmarkt over in de Korte Beenhouwersstraat.

Het grootste deel van de verkoopketen is dus vertegenwoordigd in dit kleine stedelijke gebied. Maar dit zijn niet de enige activiteiten. Vanaf de tweede helft van de 14de eeuw worden er langs de hoofdstraat, gevormd door het verlengde van de *Steenwech* (Madeleinestraat) met de *Spiegelbeke* en de *Schoebeke* (Grasmarkt), grote huizen gebouwd waarvan een aantal met uithangborden, vermoedelijk herbergen. Ook vestigen er zich enkele bakkers en brouwers.

Als besluit kan gesteld worden dat de *vicus carnificum* niet tot het oudste – de verstedelijking gaat wellicht niet verder terug dan de 13de eeuw – maar wel tot het meest welvarende gebied in het centrum van de stad behoort, waarbij de rijke beenhouwers ontegensprekelijk hun stempel op de wijk hebben gedrukt. Ze bezitten herenhuizen in de Korte en de Lange Beenhouwersstraat en brengen de wijk tot bloei. Volgens Claire Billen is het resultaat een uiterst dichte bebouwing waarbij er maar weinig plaats overblijft voor minder indrukwekkende behuizing en optrekjes. Ze bestaan wel, maar uit de telling van de gezinnen in de stad van 1494 blijkt het aantal bescheiden huizen in deze sector niet erg talrijk te zijn.

Het archeologisch onderzoek

In dit hoofdstuk volgt een chronologisch overzicht van de activiteiten op het terrein zoals vastgesteld tijdens het onderzoek. In totaal worden zes grote archeologische fasen voorgesteld. De afbakening hiervan gebeurt op basis van de resultaten van de opgraving in relatie tot de identificatie van het archeologisch materiaal. Per fase wordt de algemene opbouw aan de hand van de meest belangrijke sporen beschreven. Na de beschrijving van de sporen en structuren volgt – indien van toepassing – een overzicht van het aangetroffen archeologisch materiaal (fig. 6).

6

Fase I - vóór het jaar 1000 (?)

Fase I omvat de oudste aangetroffen sporen op het terrein. Het gaat om restanten van landelijke (menselijke en dierlijke) activiteiten die werden aangesneden in de kelder van woning A. Dateerbaar archeologisch materiaal en sporen van menselijke bewoning werden niet gevonden. Hierdoor zijn we voor een datering *ante quem* aangewezen op het aardewerk uit Fase II (11de-12de eeuw).

Op basis van het stratigrafische onderzoek worden voor Fase I drie subfasen onderscheiden: Fase Ia, Ib en Ic.

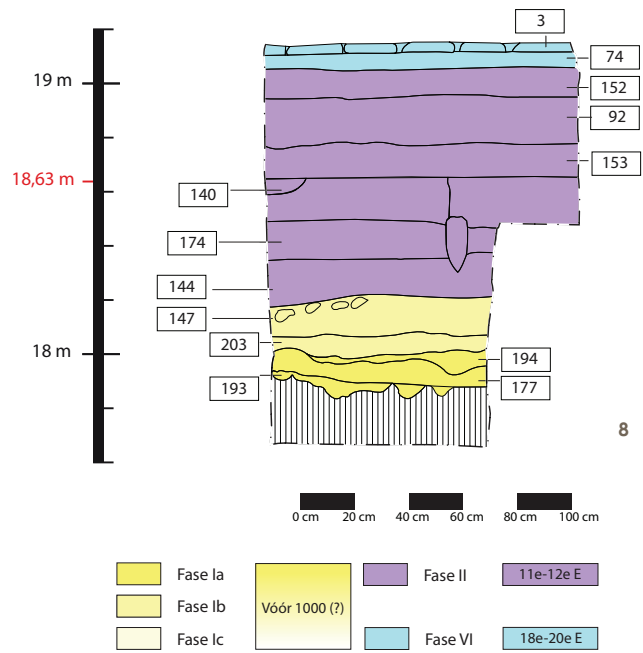
Fase Ia

De archeologische lagen uit Fase Ia (fig. 7-8) liggen net boven en/of doorsnijden de natuurlijke alluviale afzettingen van de Zenne.²¹ Het gaat om overblijfselen van een oud loopvlak, een gracht en een ondiepe kuil in het opgravingvlak van sleuf 2C. Door de beperkte oppervlakte van de sleuf kon de omvang van deze structuren niet bepaald worden.

In werkput A werd een restant van het loopvlak (**193**) herkend op 17,91 m. Het gaat om een zwarte verkleuring die zich aftekent boven de alluviale leemlagen. Het loopvlak wordt afgedekt door achtereenvolgens een gele zandlaag (**177**) en een bruingrijs zandleemlaagje (**194**).

6 Plan van sleuf 2, lokalisering profielen en werkputten A, B en C, tekening: A. Haouata.
© urban. brussels

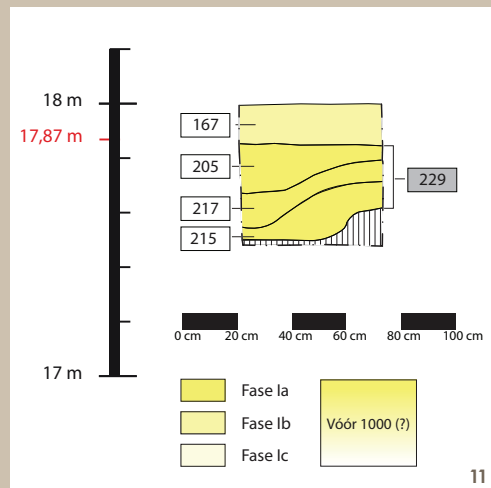
²¹ De alluviale zand- en leemlagen werden aangetroffen op een hoogte tussen 17,89 m en 17,78 m. Door de aanwezige watertafel vertonen ze op sommige plaatsen een groene tot blauwe kleur.

7-8 Profiel 2C.12, plaat XV, sleuf 2C: loopvlak (**193**) net boven de (groen-gekleurde) alluviale afzettingen, foto: B. Claes en tekening: A. Haeuata. © urban.brussels

9 Profiel 2C.4: detail van kuil (**228**), foto: B. Claes. © urban.brussels

10-11 Profiel 2C.18, plaat XVII, sleuf 2C: gracht (**229**), foto: B. Claes en tekening: A. Haeuata. © urban.brussels

De ondiepe kuil (**228**) werd aangesneden in werkput B (fig. 9). Het noordwestelijke deel ervan doorsnijdt de alluviale lagen tot op 17,58 m. De rest van de structuur kent een min of meer horizontale basis. De opvullingslagen (**206**, **207** en **213**) zijn donkerbruin tot zwart en bevatten goed bewaard organisch materiaal. Onder andere in laag (**207**) bevinden zich veel houtfragmenten. Laag (**206**) is compacter en zwart van kleur.

Mogelijk gaat het hier om gelijkaardige sporen waarvan sprake in het bodemkundige verslag van de opgravingen in de Eenmansstraat. Hier wordt gewag gemaakt van een zwarte organische laag (massief hout) die afkomstig zou zijn van een vloer.²² Voor een interpretatie van de structuren aangetroffen bij Toone is het vooralsnog wachten op het micromorfologische onderzoek van de stalen.

22: FECHNER, 1997, p. 92-96.

In werkput C werden de restanten van een gracht (**229**) aangesneden (fig. 10-11). De opeenvolgende opvullingslagen worden gekenmerkt door een grote hoeveelheid organisch materiaal. De onderste laag (**215**) bestaat uit gelaagd zand en doorsnijdt de alluviale afzettingen tot op 17,47 m. De laag wordt doorsneden door een bruin zanderig pakket (**217**) waarin afdrucken van menselijke en/of dierlijke betreding²³ werden aangetroffen. De sporen werden na het achterlaten in de modder opgevuld met ingewaaid zand, waardoor ze herkenbaar bleven. Laag (**217**) bevat enkele schelpen.

De bovenste vulling (**205**) van de gracht vertoont, in tegenstelling tot de vorige bruine lagen, een zwarte kleur. Een gelijkaardig zwart pakket (**216**) lijkt de alluviale afzettingen ten zuidoosten van de vorige structuren te doorsnijden. Mogelijk gaat het om een tweede kuil of gracht (?) waarna bij de aanleg een klein banketje alluviaal zand aan de oppervlakte zichtbaar bleef. Zowel (**205**) als (**216**) zijn zanderige humeuze lagen.

Fase Ib

De sporen uit Fase Ia (fig. 12) worden afgedekt door een dik zanderig, donkerbruin pakket,²⁴ van gemiddeld 0,20 m, waarbinnen een aanzienlijke hoeveelheid bewerkt hout werd aangetroffen.²⁵ In tegenstelling tot de vorige structuren werd deze laag over de volledige sleuf herkend. Een C¹⁴-datering op de houtfragmenten kan voor Fase Ib mogelijk een datering naar voren schuiven.

Opnieuw werden afdrucken van dierlijke en/of menselijke betreding aangetroffen. Een groot aantal van deze afdrucken kon worden vrijgelegd in het opgravingsvlak van sleuf 2C. Hierdoor verkregen we een goed beeld van het oude (betrede) oppervlak.

De *puddling* wijst alvast op een zeer natte en modderige context waarbij mensen en dieren (diep) in de modder zakten.

23: Menselijke of dierlijke afdrucken achtergelaten in de modder worden omschreven met de term *puddling*.

24: US-nummers die tot dit pakket behoren: 137, 145, 147, 148, 166, 167, 169, 172, 175, 176, 192, 203, 211, 212.

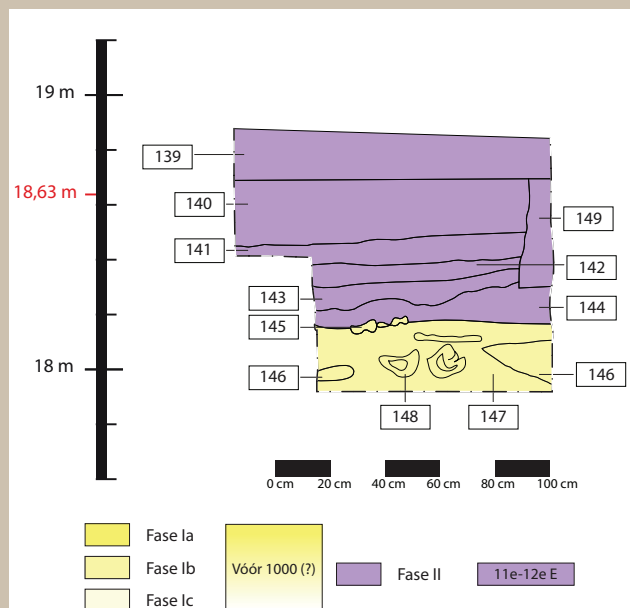
25: De houtfragmenten werden overhandigd aan Hugues Doultrepoint (ROOTS) voor analyse. Voor de eerste resultaten van zijn onderzoek verwijzen we naar: DOUTREPOINT, 2010.

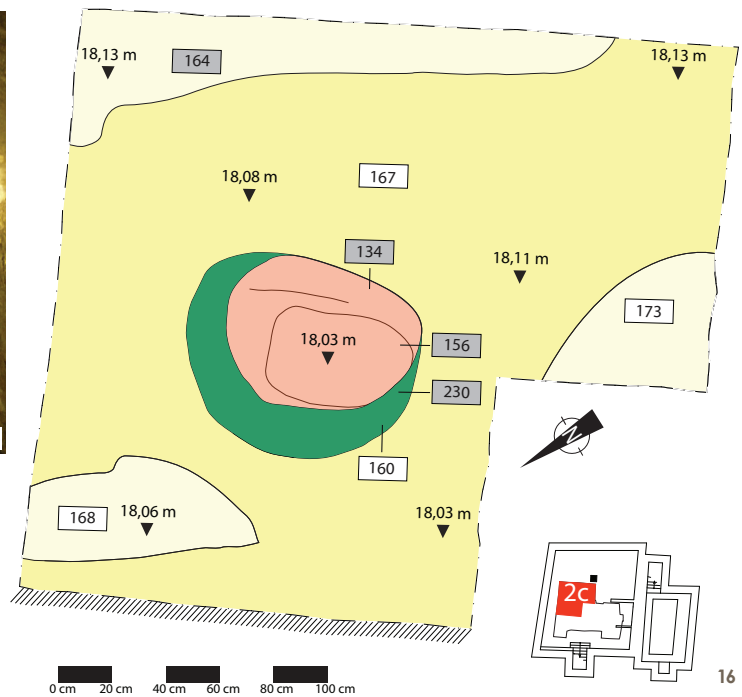
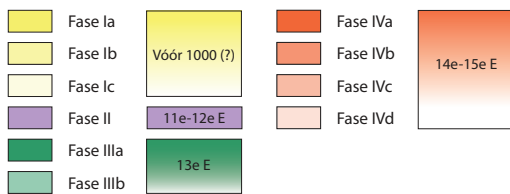

12 Sporen van puddling in het opgravingsvlak van sleuf 2C, foto: B. Claes.
© urban.brussels

13-14 Profiel 2C.10, plaat XV, sleuf 2C: doorsnede op sporen van *puddling* (**148**) (onderaan) en *trampling* (**145**) (bovenaans), foto: B. Claes en tekening: A. Haouata.

© urban.brussels

15-16 Plannen: plaat X, sleuf 2C. Twee zwarte structuren (164, 168) doorsnijden het loopvlak uit Fase Ib, foto: B. Claes en tekening: A. Hauata.

© urban. brussels

Ter hoogte van profiel 2C.10 (fig. 13-14), in werkput A, werd net boven een doorsnede op een van de *pud-dlingsporen* (148) ook een andere afdrukvorm herkend. Het gaat om sporen achtergelaten in minder vochtige omstandigheden.²⁶ Restanten van oranje-rode ijzervlekjes wijzen op het licht inzakken of het samendrukken van het oppervlak. Een mooi voorbeeld (145) ervan werd eveneens herkend in doorsnede. Net zoals bij *pud-dling* blijft ook *trampling* zichtbaar ten gevolge van ingewaaid zand. Gelijkaardige sporen (166 en 192) van ijzer in het vrijgelegde opgravingsvlak van sleuf 2C wijzen er op dat dergelijke afdrucken over het volledige oppervlak werden achtergelaten.

Vergelijkbare lagen werden aangetroffen tijdens het onderzoek in de Eenmansstraat.²⁷ Wellicht bevinden we ons bij Toone in het verlengde van het toenmalige loopvlak, gelegen in een zeer landelijke context. Er werden geen bewoningsporen en -structuren uit deze fase ontdekt.

Fase Ic

Meerdere zwarte structuren (164, 168 en 173)²⁸ doorsnijden de zanderige humeuze lagen uit Fase Ib (fig. 15-16). De omvang ervan kan wegens het beperkte opgravingsvlak niet bepaald worden.

Yannick Devos vermoedt dat het om kuilen gaat die doorheen het vorige looppniveau werden gegraven.²⁹ Ze hebben allen een min of meer horizontale basis.

De kuilen bevatten een lemige opvulling met een grote hoeveelheid organisch materiaal, waaronder houtfragmenten en enkele stukjes beendermateriaal. Voor een juiste interpretatie ervan is het wachten op de resultaten van het natuurwetenschappelijk onderzoek.

Fase II - 11de-12de eeuw

De archeologische sporen en structuren

De verschillende sporen en looppniveaus (fig. 17-18) uit Fase I worden in een volgende fase bedekt met zwarte lagen,³⁰ met een gemiddelde dikte tussen 0,60 en 0,80 m, die wellicht van alluviale oorsprong zijn.³¹ Ze zijn aanwezig over het volledige oppervlak van sleuf 2.

De samenstelling van de lagen gaat - van onder naar boven - van zand/zandlemig tot lemig naar licht kleilig. Ze vertonen een lichte tot donkergrijze kleur en bevatten plaatselijk veel fosfaten en restanten van organisch materiaal. Naast kleine stukjes mortel, baksteen en houtskool werden er tevens enkele scherven aardewerk in herkend.

26: Menselijke of dierlijke afdrucken achtergelaten in dergelijke omstandigheden wordt doorgaans met de term *trampling* omschreven.

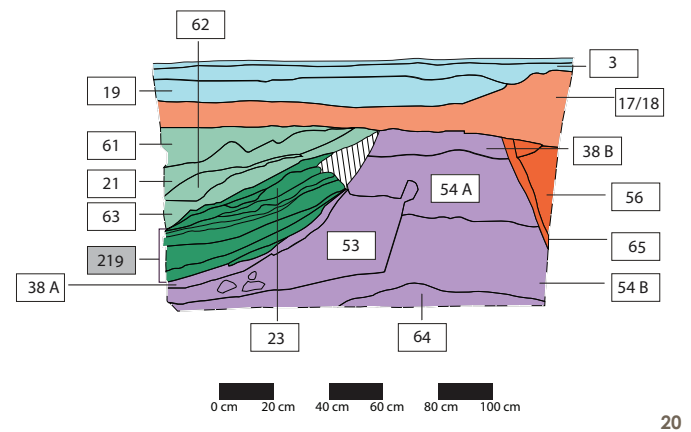
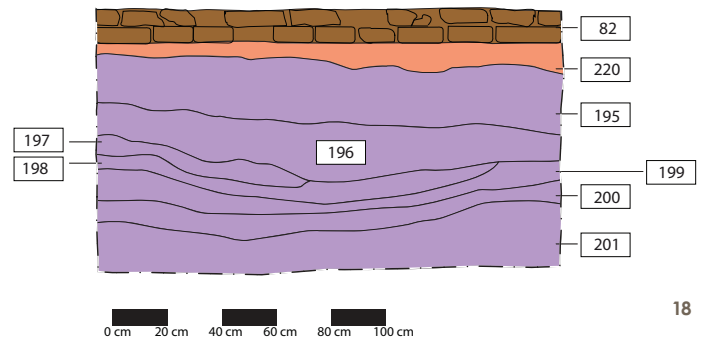
27: FECHNER, 1997, p. 92-93, fig. 86 & 87.

28: Structuur (164) werd tijdens het onderzoek opgedeeld in een bovenste, zeer organische laag (190) en een onderste laag (191), waarin het organische materiaal minder goed bewaard bleef.

29: Devos, 2011, p. 24-25.

30: US-nummers van de zwarte lagen: 38, 48, 54, 64, 84, 88, 92, 94, 95, 97, 99, 102, 110, 112, 113, 130, 133, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 149, 150, 152, 153, 163, 165, 170, 174, 187, 188, 189, 195, 196, 197, 198, 199, 200, 201, 208, 209.

31: Devos, 2011, p. 21.

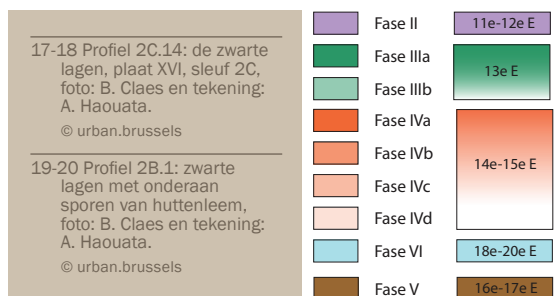
In de compacte lagen die doorgaans gekenmerkt worden door de afwezigheid van enige stratigrafie konden enkele kleinere structuren bestudeerd worden. Het gaat om de overblijfselen van een kuil (**149**), een grachtje (**150**) en mogelijk een restant van een houten constructie bezet met huttenleem (**53**).

De structuren (**150** en **149**) werden aangesneden in werkput A van sleuf 2C. De kuil (**149**) werd herkend als een zeer homogene grijsblauwe verkleuring (kleiige leem) met horizontale basis. Het grachtje (**150**) heeft een noordwest-zuidoost verloop en is minstens 0,20 m diep. Gezien de beperkte omvang van de werkput kon de lengte ervan niet worden achterhaald. De breedte bedraagt bovenaan ca. 0,40 m. De opvulling is, net zoals kuil (**149**), in kleiige leem. Naar onder toe wordt deze iets kleiiger.

Ter hoogte van sleuf 2B werden sporen van huttenleem (**53**) herkend (fig. 19-20). Het gaat om een compacte blok groengrijze leem (bouwafval?) met onderaan een breedte van ongeveer 0,80 m. De maximale hoogte bedraagt ca. 0,30 m. Activiteiten uit een volgende fase hebben gezorgd voor de gedeeltelijk ingedrukte bovenzijde (zie verder).

Slechts op één plaats werd een fragment van een oud loopniveau herkend. Het gaat om een lemig niveau (**208**) met zwarte tot donkerbruine kleur, waarin zich enkele kleine mortelvlekjes bevinden. De laag ligt bovenaan de zwarte pakketten en werd in de latere fase doorsneden.

Recent onderzoek in Brussel heeft uitgewezen dat de aanwezigheid van zwarte lagen meestal het resultaat is van een langdurige wisselwerking tussen menselijke activiteiten en natuurlijke factoren. Het merendeel van de activiteiten die tot dusver werden geïdentificeerd, behoren tot de primaire sector: landbouw, veeteelt en ontginning van grondstoffen. De lagen worden doorgaans gedateerd tussen de 10de en de 13de eeuw. Ze geven een goed beeld weer van het landelijke Brussel in die periode.³² Gelijkaardige pakketten werden herkend tijdens de opgraving in de Eenmansstraat. Ze werden teruggevonden op een diepte van 3,9 m onder het maaiveld.³³ De zwarte lagen werden tijdens dat onderzoek geïnterpreteerd als 'stortplaatsen van selectief opgestapeld en soms verbrand organisch materiaal'. Het zou gaan om een geleidelijke opvulling.³⁴

32: DEGRAEVE, e.a., 2010; DEVOS, e.a., 2010.

33: In de publicatie worden geen absolute hoogtes weergegeven. Hierdoor blijft het moeilijk het stratigrafische onderzoek van beide opgravingen met elkaar te vergelijken.

34: FECHNER, 1997, p. 97-99; FECHNER, 1997, p.96, fig.92.

35: DIEKMANN, 1997, p. 125, fig. 114, nr. 48-55 (11-12).

36: DE POORTER, 1995, p. 48, fig. 24, nr. 1 (13b-14a); DE METS, 1982, p. 93, fig. 7, nr. 118-119; DIEKMANN, 1997, p. 31, fig. 24, nr. 35 (11-12); DIEKMANN, 1997, p. 122, fig. 112, nr. 1 (11-12).

37: DE POORTER, 1995, p. 147, fig. 118 (13-14a); DIEKMANN, 1997, p. 122, fig. 112, nr. 18-32 (11-12).

Een vergelijking tussen beide opgravingen dringt zich op. Toch lijken de eerste observaties bij Toone een andere richting uit te gaan. Zo gaat het wellicht om pakketten van alluviale oorsprong die niet in verband te brengen zijn met stortplaatsen. Voor een meer precieze interpretatie blijft het voorlopig nog wachten op de resultaten van het interdisciplinaire onderzoek (bodemkunde, micro-archeologie, archeobotanie, archeozoölogie).

Het archeologisch materiaal

Het vroegst dateerbare aardewerk van de opgraving is afkomstig uit de zwarte lagen van Fase II. Hierdoor is het mogelijk om voor Fase I een datering *ante quem* voorop te stellen.

In totaal werden 58 scherven ontdekt. Het gaat hoofdzakelijk om kleine fragmenten die verspreid over het oppervlak werden gevonden. Er werden geen volledige vormen, noch passende scherven herkend. De verhouding van de verschillende aardewerkgroepen verloopt als volgt:

Categorie	Aantal scherven	Percentage
Grijs aardewerk	39	67,24 %
Rood aardewerk	2	3,45 %
Roodbeschilderd aardewerk (type Pingsdorf)	5	8,62 %
Wit aardewerk	12	20,69 %
TOTAAL	58	100

Grijs aardewerk

De aardewerkgroep die het meest vertegenwoordigd is, is het grijze aardewerk. Hiervan zijn de meeste scherven eenvoudige wandfragmenten.

Er werd slechts één randfragment gevonden. Het randje (BR229/0110/00003)³⁵ (fig. 21) is wellicht afkomstig van een (voorraad)pot, gedraaid op de snelle draaischijf, en vertoont een korte naar buiten geplooidde hals met een vloeiende overgang naar het lichaam. De rand is licht verdikt aan de buitenzijde.

Rood aardewerk

Rood aardewerk komt bijna niet voor in deze fase. Er werden slechts twee kleine wandscherven herkend. Ze zijn bedekt met donker olijfgroen strooiglazuur.

Roodbeschilderd aardewerk

Van het roodbeschilderd Rijnlants aardewerk werden een vijftal scherven geïdentificeerd. De scherven hebben een lichtbeige tot grijs baksel en vertonen een lichtbruine tot donkerrode beschildering aan de buitenzijde. De decoratie van de scherven is te klein om aan een groep van Sanke toe te schrijven.

Het enige randfragment (BR229/0097/00001)³⁶ (fig. 22) is afkomstig van een tuitpot en vertoont een kleine naar buiten gebogen rand die onderaan scherp afgesneden is. Het stuk is hard gebakken en heeft een lichtgrijs baksel (fig. 23-24). Er werden geen sporen van beschildering aangetroffen. Gelijkaardige fragmenten van roodbeschilderd Rijnlants aardewerk werden eerder gevonden tijdens opgravingen in het Rijke Klarenklooster, in het Oud Korenhuis en in de Papiergang.³⁷

Wit aardewerk

Scherven in wit aardewerk zijn in mindere mate aanwezig. Ze zijn afkomstig uit het Maasland en vertonen een wit tot witgrijs en soms roze baksel. De scherven zijn in de meeste gevallen aan de buitenzijde bedekt met loodglazuur dat een lichtgele tot lichtbruine kleur vertoont. Eén wandscherf is versierd met een ruitvormig radstempelmotief (BR229/0097/00004)³⁸ (fig. 25-26). Een randje kon niet aan een bepaalde vorm worden toegeschreven.

Fase III – 13de eeuw

Fase III wordt in hoofdzaak gekenmerkt door een ingegraven structuur, wellicht een deel van een stal, die aangetroffen werd in het zuidoostelijke gedeelte van de kelder. Op basis van het stratigrafische onderzoek werd de fase verder opgedeeld in Fase IIIa en Fase IIIb. De tweede subfase komt overeen met het in onbruik geraken van de structuur.

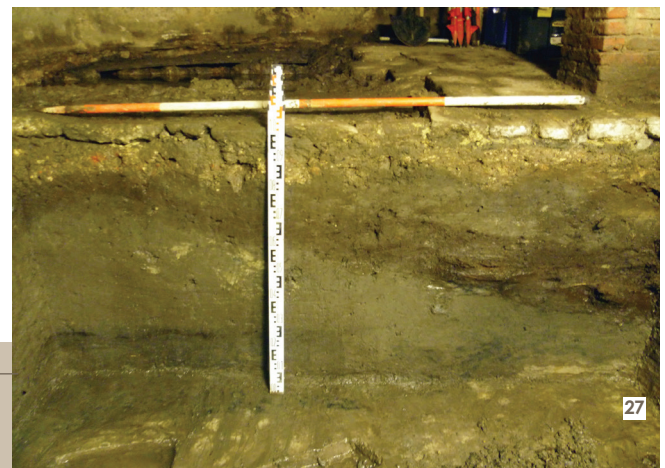
In de lagen uit Fase III werden slechts enkele aardewerkscherven gevonden. Hierbij is het niet uit te sluiten dat sommige fragmenten afkomstig zijn uit een bovenliggende afvalkuil (zie Fase IVc) die de mestlagen deels doorsnijdt en waarin gelijkaardig materiaal werd aangetroffen.

Fase IIIa

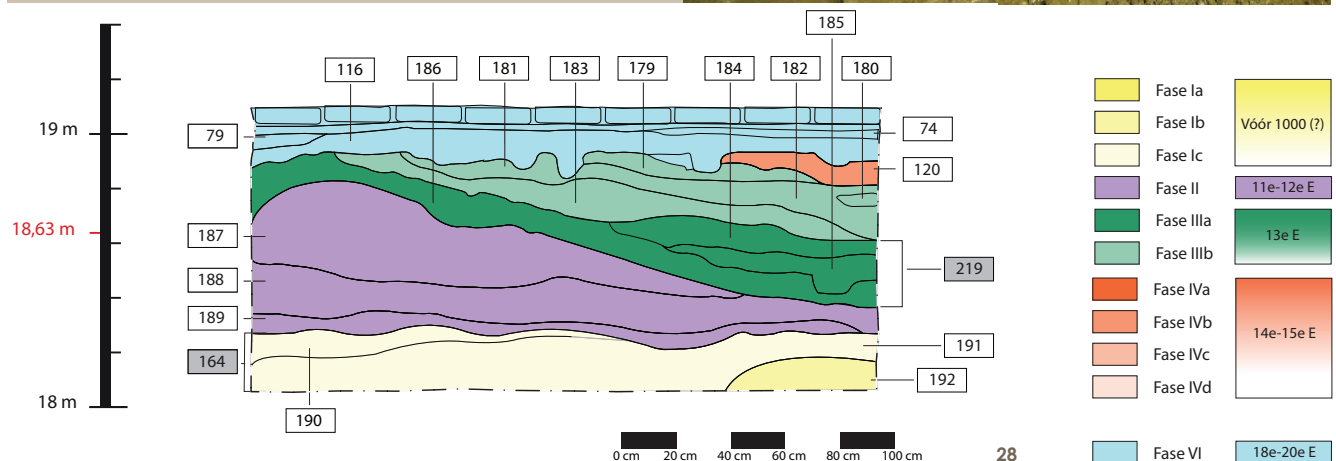
De archeologische sporen en structuren

De stalvloer (**219**)³⁹ uit Fase IIIa werd aangesneden in het opgravingvlak van sleuven 2B en 2C (fig. 27-28). Zoals profielen 2B.1., 2C.4. en 2C.5. aantonen, gaat het om een ingegraven structuur (tussen 18,85 en 18,35 m) waarbij de zwarte lagen uit Fase II werden doorsneden.

De structuur eindigt in het zuidoosten van sleuf 2C, ter hoogte van profiel 2C.6. In het noordoosten loopt hij door tot buiten het opgravingvlak.

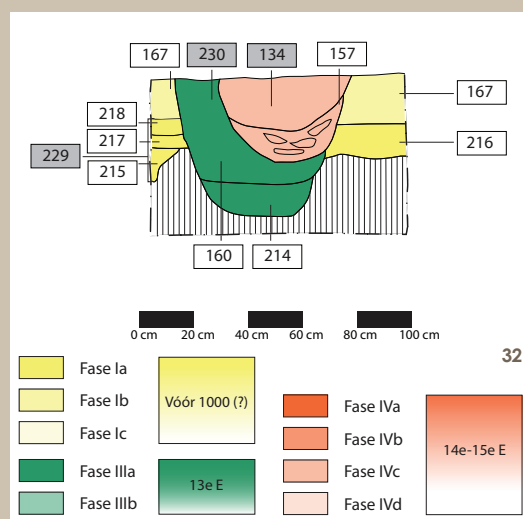
27-28 Profiel 2C.5: de ingegraven stalvloer (**219**), foto: B. Claes en tekening: A. Haouata.
© urban.brussels

38: BORREMANS & WARGINAIRE, 1966, p. 24, fig. 8, A3/b, nr. 5 (Andenne I: 11d-12c).

39: US-nummers die tot structuur (219) behoren: 23, 31, 36, 50, 51, 52, 107, 121, 122, 128, 132, 136, 184, 185, 186.

40: Een deel van de vloer werd in blok gelicht voor bemonstering. Er bleek een fijne houtlaag bovenop de structuur te liggen; een compacte bruinkleurige substantie die door het contact met zuurstof onmiddellijk zwart verkleurde.

29 Een fragment van de organische structuur (219) wordt in blok gelicht, foto: B. Claes. © urban. brussels

30 De ronde vorm van structuur (230) in sleuf 2C, foto: B. Claes. © urban. brussels

31-32 Profiel 2C.15: het onderste deel (214) van structuur (230) doorsnijdt de alluviale lagen, foto: B. Claes en tekening: A. Hauuata. © urban. brussels

De continue reducerende omgeving zorgde voor een uitstekende bewaring van het organische materiaal. Het gaat om een compacte opeenhoping⁴⁰ (0,20 à 0,25 m dik) van hout, twijgjes, schors, stro, huttenleem, enz. De stratigrafische, horizontale gelaagdheid van de elementen wijst erop dat we te maken hebben met een opeenvolging van mestlagen die zich *in situ* bevinden.⁴¹ Sporen van vertrapping zijn merkbaar aan de bovenzijde. Een eerste onderzoek op enkele stalen van het organische materiaal geeft met zekerheid aan dat het om mest gaat, wellicht afkomstig van gedomesticeerde dieren. Er werden onder andere enkele fragmenten van paardenuitwerpselen gevonden. Verdere analyses zullen nog moeten bevestigen of we te maken hebben met een restant van een paardenstal (fig. 29).⁴²

Een tweede structuur (230)⁴³ die tot deze subfase kan worden gerekend, wordt gevormd door een dik donkerbruin pakket (vergaan) organisch materiaal ten noordwesten van de stalvloer (fig. 30). De structuur vertoont in het opgravingsvlak de aanzet van een ronde vorm. In doorsnede loopt hij in U-vorm door tot aan de natuurlijke alluviale lagen op 17,47 m. De onderste laag (214) is donkergrijs en zeer zanderig (fig. 31-32). Bij het aanbrennen van een grote afvalkuil in een latere fase werd hij gedeeltelijk uitgegraven. Hierdoor is het onmogelijk de oorspronkelijke vorm en omvang te bepalen. Door de aanwezigheid van deze kuil konden de twee organische sporen niet aan elkaar gelinkt worden.

Het blijft onduidelijk welke functie deze tweede structuur (230) vervulde. Mogelijk gaat het om een overblijfsel van een (vergane) houten bekisting van een waterput. Aan de noordwestelijke zijde wijzen sporen van groen-grijze leem (161) mogelijk op de versteviging van de constructie met huttenleem. In de leem bevinden zich kleine houtfragmenten.

41: DEVOS, 2011, p. 11.
 42: DOUTRELEPONT, 2010.
 43: US-nummers die tot structuur (230) behoren: 108, 158, 160, 214.

Het archeologisch materiaal

In de lagen van Fase IIIa werden 21 scherven gevonden. Zoals al vermeld in de inleiding is vermenging met bovenliggende lagen niet onmogelijk. Bij het grijze aardewerk, dat het leeuwendeel vormt, gaat het uitsluitend om kleine wandfragmenten.

De verhouding van de aardewerkgroepen verloopt als volgt:

Categorie	Aantal scherven	Percentage
Grijs aardewerk	18	85,71 %
Hoogversierd aardewerk	2	9,53 %
Vroeg steengoed (type Brunssum-Schinveld)	1	4,76 %
TOTAAL	21	100

Hoogversierd aardewerk

Twee stuks zijn in hoogversierd aardewerk. Naast een klein oorfragmentje, wellicht van lokale/regionale makelij, werd een tweede scherf ontdekt die mogelijk afkomstig is uit Douai⁴⁴. Het gaat om een wandfragment (BR229/0108/00004)⁴⁵ (fig. 33) met een lichtgrijs baksel en groen loodglazuur aan de buitenzijde (*moucheté*) dat bovenaan de aanzet van een ingesneden versiering vertoont. In de tweede helft van de 13de eeuw werd in Douai gelijkaardig hoogversierd aardewerk vervaardigd.

Vroeg steengoed

Het stuk (BR229/0158/00002) (fig. 34) dat kan gerekend worden tot het vroeg steengoed is een bodemfragment met duidelijk aangeknepen standring. De scherf vertoont een grove verschraling en is afgewerkt met bruine leemenengobe en spatjes (zout?)glazuur aan de buitenzijde. Gelijkaardige aangeknepen bodems worden vervaardigd in Brunssum-Schinveld in de loop van de 13de en de 14de eeuw.

Varia

Nog in aardewerk werden 16 fragmenten van dakpannen aangetroffen. In de meeste gevallen vertonen ze transparant loodglazuur aan de bovenzijde.

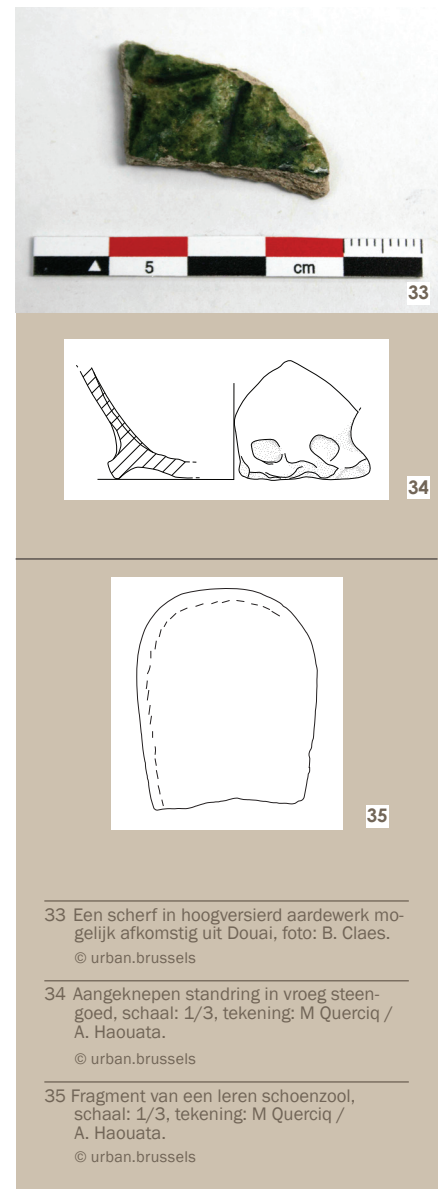
Tot slot, werd naast aardewerk een fragment (BR229/0052/00001) (fig. 35) in leer ontdekt. Het gaat om een stuk van een schoenzool met afgeronde hiel. Naaidraden zijn duidelijk merkbaar aan de bovenzijde.

Fase IIIb

Het in onbruik geraken van de structuren uit Fase IIIa wordt aangegeven door verschillende lagen die zich erboven hebben afgezet. Het gaat om enkele grijze, licht kleiige leemlagen.⁴⁶

Ter hoogte van profiel 2B.1 (fig. 19-20) werd een fragment van een boomstronkje gevonden in lagen (62) en (63), die sporen van verbranding vertonen. Daarnaast werd ter hoogte van profiel 2C.6 een grijsoranje zandlaagje, met oxido-reductie, herkend. Hierboven werd opnieuw een laag (182) met alluvium afgezet.

In de lagen uit Fase IIIb werd bijna geen archeologisch materiaal aangetroffen. Het gaat uitsluitend om een kleine wandscherf in grijs aardewerk.

44: Met dank aan Stephan Van Bellingen voor de identificatie van de scherf.

45: Louis, 1996, p. 111-112 (13B).

46: US-nummers: 21, 61, 62, 63, 49, 127, 179, 180, 181, 182, 183.

Fase IV – 14de - 15de eeuw

Tijdens Fase IV werden enkele grote afvalkuilen gegraven en de eerste – bescheiden – stenen constructies op het terrein opgericht. Wellicht werd vanaf deze fase de geleidelijke verstedelijking van de beenhouwerswijk, waarvan sprake in de inleiding, ingezet. Op basis van het stratigrafische onderzoek werden vier subfases onderscheiden: Fase IVa, IVb, IVc en IVd.

De kleine hoeveelheid aan schervenmateriaal laat ons niet toe een meer verfijnde datering voor de subfases voorop te stellen. Ze zijn hoofdzakelijk in de 14e, maar mogelijk ook nog in de 15de eeuw te dateren.

Fase IVa

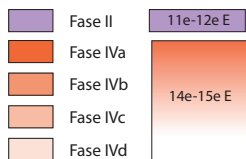
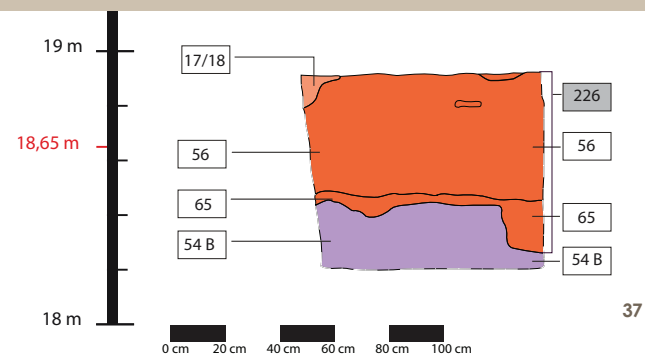
De archeologische sporen en structuren

Tot deze eerste subfase behoren een afvalkuil (**226**)⁴⁷ (fig. 36-37) en een afvalaag (**46**). Ze werden aangelegd vóór de bouw van een kalkzandstenen muur (zie Fase IVb) in sleuf 2B.

De afvalkuil (**226**) heeft een schuine basis in het zuidwesten en doorsnijdt zowel de zwarte lagen uit Fase II als de mestlagen uit Fase IIIa. Onderaan vertoont de opvulling (**65**) een zwarte kleur. Het gaat om de afzetting van organische resten.

In het deel dat van kuil (**226**) kon worden opgegraven (het vervolg bevindt zich onder de noordoostelijke kelderdeur), werd naast aardewerk ook veel organisch afval, waaronder plantaardig materiaal en dierlijk beendermateriaal ontdekt. De eerste resultaten van het archeozoologisch onderzoek hebben aangetoond dat het in hoofdzaak gaat om slachtafval, afkomstig van de voorbereiding van koppen en poten van rund en schaap/geit.⁴⁸ Varkensresten werden in mindere mate herkend. De goed bewaarde organische resten doen vermoeden dat het om de opvulling van een latrine gaat.⁴⁹

Een gelijkaardige afvalaag (**46**), waarvan slechts enkele centimeters konden worden onderzocht, werd aangetroffen ten zuidwesten van deze structuur.

36-37 Profiel 2B.2: afvalkuil (**226**), foto: B. Claes en tekening: A. Haouata.
© urban.brussels

Het archeologisch materiaal

Het aardewerk dat werd ingezameld voor Fase IVa bestaat uitsluitend uit grijze waar. Het gaat in totaal om 36 stukken, waarvan de meeste eenvoudige wandfragmenten zijn.

Slechts één voorwerp (*BR229/0046/00005*)⁵⁰ (fig. 38) - dat archeologisch bijna volledig is - kon worden geïdentificeerd. Het gaat om een kom met bandvormige rand die diep ondersneden is. Het lichaam is trechtersvormig. Het voorwerp steunt onderaan op kleine uitgeknepen standvinnen. Het stuk is in de 14de eeuw te dateren.

Varia

Naast aardewerk werden nog vier stukken in leer ontdekt. Het gaat om twee fragmenten van schoenzolen en twee afgesneden stukken en/of afval. Het eerste zoolfragment (*BR229/0046/00006*) (fig. 39) is afkomstig van de wreef. Gezien de kleine afmetingen zouden we kunnen veronderstellen dat het om een kinderschoen gaat. Een tweede, hoekig afgesneden stuk (*BR229/0046/00007*) (fig. 40) vertoont verschillende kleine driehoekige en ronde uitsnijdingen. Twee kleinere stukjes (*BR229/0056/00005 en 00006*) (fig. 41-42) zijn wellicht afkomstig van productieafval.

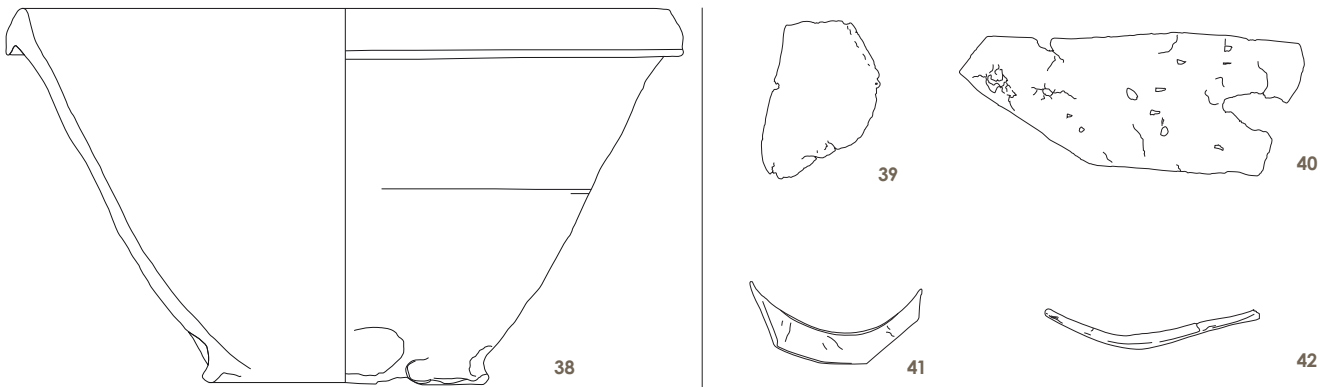
Tot slot werd nog één fragment (*BR229/0056/00001*) (fig. 43) van een dakpan herkend. Het stuk vertoont sporen van verbranding.

47: US-nummers die tot kuil (**226**) behoren: 22, 55, 56, 65.

48: GOFFETTE, 2010.

49: DEVOS, 2011.

50: DE GROOTE, 2008, deel 2, p. 243, pl. 132, nr. 45 (13-14); DE POORTER, 1995, p. 48, fig. 63, nr. 15-27 (13b-14A); JANSSEN, 1983, p. 204, nr. 6 (14b/c); NACHTERGAELE, 2001, p. 91, fig. 63, nr. 190-194 (13-14); VAN ISEGHEM, 2007, p. 124, fig. 4 (14).

38 Een kom met bandvormige rand in grijs aardewerk, schaal: 1/3, tekening: M Querciq /A. Haouata.
© urban.brussels

39-42 Vier stukken in leer, schaal: 1/3, tekening: M Querciq /A. Haouata.
© urban.brussels

43 Fragment van een dakpan, foto: B. Claes.
© urban.brussels

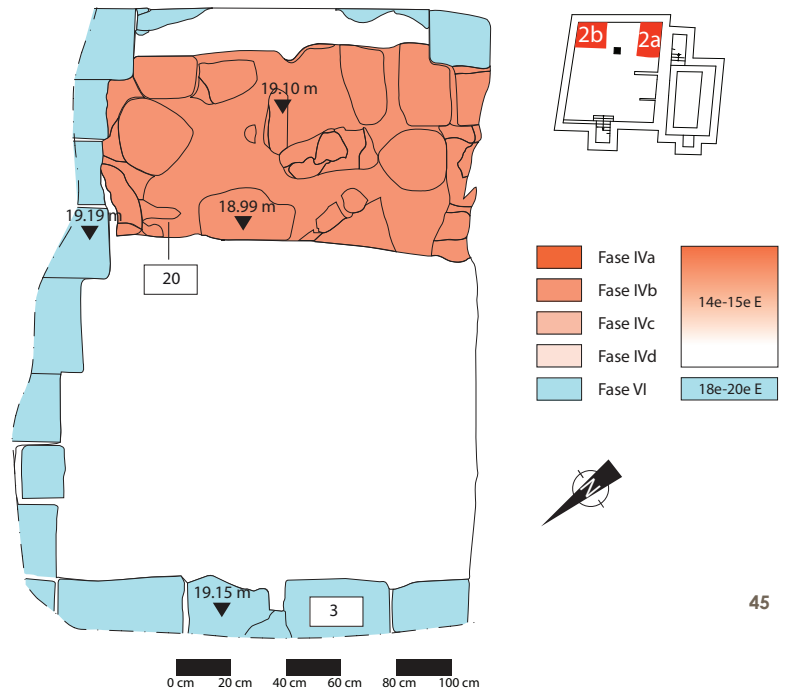
44-45 Kalkzandstenen muur (20) in Sleuf 2A, foto: B. Claes, tekening: A. Haouata.
© urban.brussels

Fase IVb

De archeologische sporen en structuren

De aanleg van de eerste stenen constructie op het terrein behoort tot subfase IVb. Het gaat om kalkzandstenen muur (20) (op 18,75 m), met noord-oost-zuidwest oriëntatie, die boven de afvalkuilen uit Fase IVa werd opgetrokken (fig. 44-45).

Het segment is ongeveer 0,70 m breed en bestaat uit blokken kalkzandsteen die werden gemetseld met een gele kalkmortel. Plaatselijk bevinden er zich fragmenten van dakpannen en baksteen tussen het metselwerk. De muur kent een gelijkaardige oriëntatie als de latere zuidoostelijke kelder muur van woning A. Toch kon hij, wegens de beperkte omvang van de sleuf, niet toegeschreven worden aan een welbepaald gebouw of constructie.

Verschillende organische afvallagen bedekken het oppervlak ten noordwesten van de muur. In het vlak van sleuf 2B gaat het om een afvalaag⁵¹ met een dikte van ongeveer 0,20 m. De laag is zeer donker en vochtig en bevat een grote hoeveelheid goed bewaard organisch materiaal. Bij het dierlijke beendermateriaal gaat het hoofdzakelijk om consumptieafval.⁵²

In sleuf 2C is de laag⁵³ iets bruiner, maar ze bevat eveneens veel (vergaan) organisch materiaal.

51: US-nummers: 8, 17, 18, 37.

52: GOFFETTE, 2010.

53: US-nummers: 81, 120, 123, 204, 220. US 204 is gelijkaardig aan US 120 maar vertoont sporen van alluvium.

Het archeologisch materiaal

In de organische pakketten van sleuf 2 werden in totaal 59 aardewerkscherven gevonden. Ze zijn verdeeld over de volgende aardewerkgroepen:

Categorie	Aantal scherven	Percentage
Grijs aardewerk	51	72,86 %
Rood aardewerk	3	4,28 %
Hoogversierd aardewerk	1	1,43 %
Vroeg steengoed (type Brunssum-Schinveld)	8	11,43 %
Wit aardewerk	7	10 %
TOTAAL	70	100

Grijs aardewerk

Bij de grijze waar zijn de meeste stukken eenvoudige wandfragmenten. Daarnaast werden nog enkele oortjes en met de hand geknepen bodemfragmenten herkend. De randen zijn afkomstig van kommen, voorraadpotten, kruiken en grappen.

De komranden (*BR229/0120/00006 en 00010*) (fig. 46-47)⁵⁴ behoren alle tot hetzelfde type. Het gaat om fragmenten met de aanzet van een trechtvormig lichaam en een eenvoudige naar buiten gebogen rand. Bij één exemplaar (fig. 46) is de rand versierd met lobben. Dezelfde scherf is licht verbrand aan de buitenzijde.

Een derde randfragment (*BR229/0120/00003*)⁵⁵ (fig. 48) is wellicht afkomstig van een grape. Het heeft een kleine naar buiten gebogen, licht concave hals. De rand is verdikt aan de buitenzijde en vertoont zo een min of meer driehoekig profiel.

De kruiken konden op basis van de randen in twee vormengroepen worden verdeeld. Twee randen (*BR229/0037/00001 en BR229/0120/00005*)⁵⁶ (fig. 49-50) zijn afkomstig van kruiken met een cilindrisch geribde hals. In beide gevallen is een gerold oor net onder de licht naar binnen gebogen rand bevestigd. Twee andere randen (*BR229/0120/00009 en BR229/0123/00004*)⁵⁷ (fig. 51-52) behoren tot het tweede kruiktype en hebben een kleine bandvormige rand met de aanzet van een min of meer cilindrische hals.

Tot slot is één fragment (*BR229/0007/00004*)⁵⁸ (fig. 53) afkomstig van een voorraadpot met een licht kegelvormige hals en een naar buiten gebogen rand. De aanzet van het wijd uitlopende lichaam bleef merkbaar onderaan. De scherf vertoont een donkergrijs baksel.

Vroeg steengoed

In vroeg steengoed bleef alleen een bodemfragment (*BR229/0120/00007*) (fig. 54) met aangeknepen standring bewaard. Door een slechte bakking is de bruine leemenengobe grotendeels verdwenen aan de buitenzijde. Het stuk is mogelijk afkomstig uit Brunssum-Schinveld waar in de 13de en de 14de eeuw gelijkaardige producten werden vervaardigd.

Varia

Naast aardewerk werden nog vier stukjes leer gevonden. Twee fragmenten (*BR229/0017/00012 en BR229/0018/00011*) (fig. 55-56) zijn afkomstig van schoenzolen. De naadrand is in beide gevallen merkbaar. Bij het eerste stuk (fig. 55) is ook het gaatje van de spijker, waarmee de schoen op de leest werd gezet, nog te herkennen.

Tot slot werden nog twee kleine afgesneden stukjes (*BR229/0018/00009 en BR229/0018/00010*) (fig. 57-58) teruggevonden. Mogelijk gaat het om productieafval.

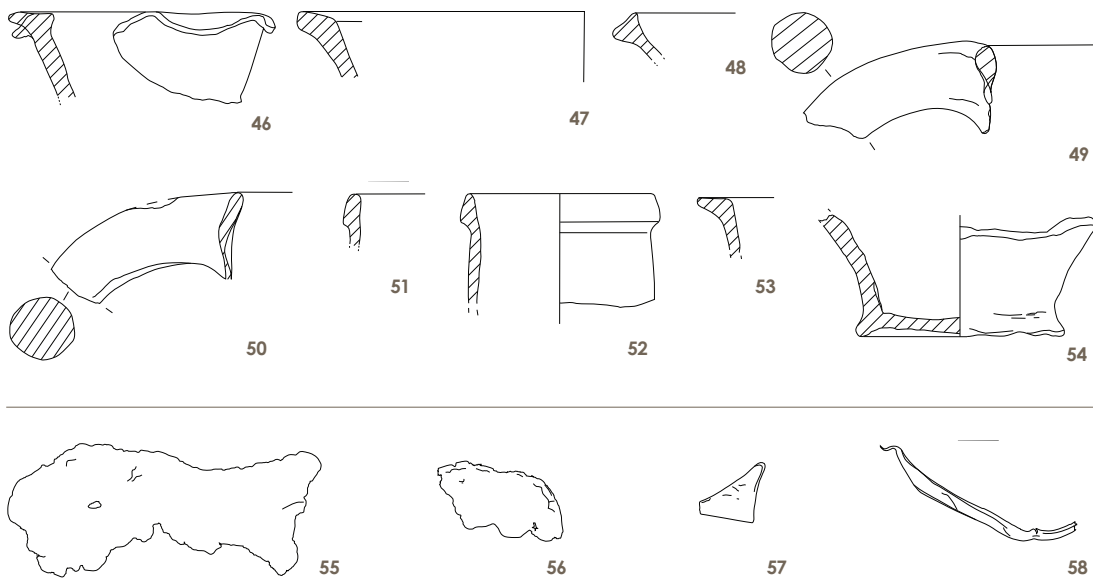
54: BORREMANS & FOURNY, 1988, pl. X, nr. 1-7 (15-16); DE POORTER, 1995, p. 55, fig. 32, nr. 49-64 (13B-14A); JANSSEN, 1983, p. 204, nr. 4 (14b/c).

55: DEWILDE & VAN DER PLAETSEN, 1994, p. 45, fig. 3.4., nr. 29-34 (13d-14A).

56: DE POORTER, 1995, p. 56, fig. 33, nr. 71-81 (13B-14A); NACHTERGAEL, 2001, p. 91, fig. 63, nr. 188-189 (13-14); VERHAEGHE, 1988, p. 88, fig. 57 (14).

57: DE POORTER, 1995, p. 49, fig. 25, nr. 43-45 (13b-14A) DE POORTER, 2001b, p. 185, fig. 143, nr. 26-28 (13B); DIEKMANN, 1997, p. 30, fig. 22, nr. 28, 31 (13B-14A); DIEKMANN, 1997, p. 34, fig. 27, nr. 58 (14).

58: DE POORTER, 1995, p. 54, fig. 31, nr. 14-19 (13B-14A); DEWILDE & VAN DER PLAETSEN, 1994, p. 45, fig. 3.4., nr. 47-68 (13d-14A).

59: US-nummers die tot kuil (134) behoren: 83, 89, 96, 100, 103, 105, 109, 111, 114, 115, 118, 124, 125, 126, 131, 138, 157, 159, 162.

60: Het vervolg van kuil (134) loopt door onder het noordoostelijke profiel van sleuf 2C (profiel 2C.4)

61: US-nummers: 83, 100, 109, 125.

62: US-nummers: 89, 103, 105, 114, 118.

63: US-nummers: 111, 115.

64: US-nummers die tot kuil (156) behoren: 101, 106, 155, 171.

Fase IVc

De archeologische sporen en structuren

Fase IVc omvat het graven van een diepe en brede afvalkuil (**134**)⁵⁹ in het oosten van sleuf 2C (fig. 59-60). De afmetingen ervan bedragen bovenaan ca. 1,40 m bij 2,30 m.⁶⁰ De kuil is 1,25 m diep en loopt onderaan min of meer U-vormig door tot op een hoogte van 17,67 m. Bij de aanleg ervan werden de structuren uit Fase IIIa doorsneden, waardoor deze slechts fragmentarisch bewaard bleven. Dat de opvulling van de kuil zo diep doorloopt, heeft er wellicht mee te maken dat een (open?) structuur op deze plaats aanwezig was. Mogelijk ging het, zoals eerder vermeld, om een waterput. In deze veronderstelling vulde de kuil de eerder beschreven structuur gedeeltelijk op.

Opmerkelijk is het verschil in aard van de verschillende opvullingslagen van de kuil. Zo gaat het in het noordoostelijke deel om een min of meer homogene groengrijze zanderige vulling⁶¹ met enkele zwarte stabiliseringslaagjes onderaan. In het zuidwestelijke deel zijn het opeenvolgende lagen, die grondig verschillen in samenstelling; het gaat afwisselend om zand⁶² en leem.⁶³ De zandlagen vertonen een duidelijk andere kleur dan in het noordoostelijke gedeelte van de kuil; ze zijn beige tot geel/oranje. De leemlagen zijn donkerbruin en bevatten plaatselijk veel houtskool (fig. 61-62).

De opvulling van de kuil bevat naast aardewerk ook veel beendermateriaal. Het archeozoologisch onderzoek, dat momenteel in uitvoering is, zal wellicht kunnen aantonen of het al dan niet om slachtafval gaat. Mogelijk kan de kuil gelinkt worden aan beenhouwersactiviteiten in de wijk. De onderzijde van de kuil (**157**) bevat het meeste beendermateriaal. Het gaat onder andere om fragmenten van grote rundkaken.

Het lijkt erop dat een tweede kuil (**156**)⁶⁴ de vorige doorsnijdt. Omwille van het ontbreken van archeologisch dateerbaar materiaal⁶⁵ en de een min of meer gelijkaardige zanderige opvulling van deze kuil, onderscheiden we hiervoor geen nieuwe fase. Het lijkt erop dat de tweede kuil snel na de eerste werd gegraven. De opvulling is blauwgrijs en bevat plaatselijk veel eierschalen. Op een hoogte van 18,03 m bevinden er zich kleine houtfragmenten, aaneengeklitte twijgjes, die in een mooie ronde vorm liggen.

46-47 Komranden in grijs aardewerk, schaal: 1/3, tekening: M Querciq / A. Haouata.
© urban.brussels

48 Randfragment in grijs aardewerk, schaal: 1/3, tekening: M Querciq / A. Haouata.
© urban.brussels

49-50 Twee randen van kruiken in grijs aardewerk, schaal: 1/3, tekening: M Querciq / A. Haouata.
© urban.brussels

51-52 Twee randen van kruiken in grijs aardewerk, schaal: 1/3, tekening: M Querciq / A. Haouata.
© urban.brussels

53 Fragment van een voorraadpot in grijs aardewerk, schaal: 1/3, tekening: M Querciq / A. Haouata.
© urban.brussels

54 Bodemfragment in vroeg steengoed, schaal: 1/3, tekening: M Querciq / A. Haouata.
© urban.brussels

55-58 Stukjes leer, schaal: 1/3, tekening: M Querciq / A. Haouata.
© urban.brussels

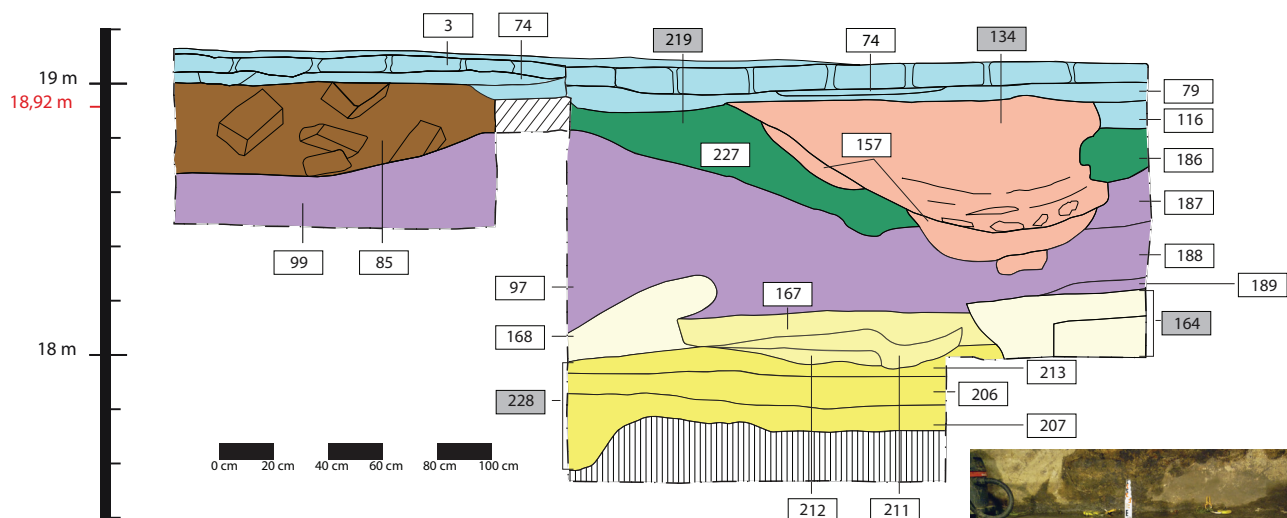
65: De kuil werd herkend na het invallen van profiel 2C.1. ten gevolge van wateroverlast. Hierdoor werd archeologisch materiaal uit de kuil vermengd met de bovenliggende lagen. De enkele bestudeerde scherven wijzen alvast op het secundaire karakter ervan. Het gaat om fragmenten in steengoed, rood aardewerk, faïence en faïence fine.

59-60 Kuil (134) in sleuf 2C, foto: B. Claes en tekening: A. Haouata.
© urban. brussels

61-62 Profiel 2C.4 doorsnede van kuil (134), tekening: A. Haouata en foto: B. Claes.
© urban. brussels

60

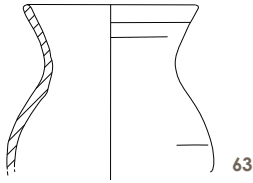

	Fase Ia		Vóór 1000 (?)		Fase IVa		14e-15e E
	Fase Ib		11e-12e E		Fase IVb		
	Fase Ic		13e E		Fase IVc		
	Fase II				Fase IVd		
	Fase IIIa				Fase V		16e-17e E
	Fase IIIb				Fase VI		18e-20e E

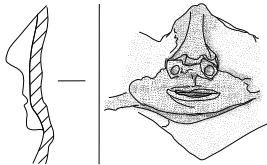
61

62

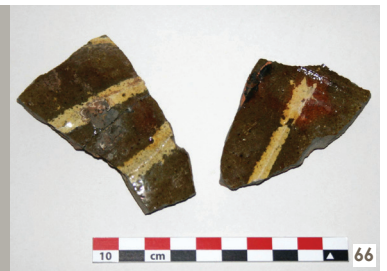
63

64

65

66

63 Randfragment in grijs aardewerk, schaal: 1/3, tekening: M Querciq / A. Haouata.

© urban.brussels

64-65 Fragment van een gezichts-kan in hoogversierd aardewerk, schaal: 1/3, tekening: M Querciq / A. Haouata, foto: B. Claes.

© urban.brussels

66 Wandfragmenten in hoogversierd aardewerk, foto: B. Claes.

© urban.brussels

Het archeologisch materiaal

In de lagen uit deze subfase werden in totaal 65 scherven gevonden.

Een overzicht van de verschillende aardewerkgroepen:

Categorie	Aantal scherven	Percentage
Grijs aardewerk	55	84,61 %
Hoogversierd aardewerk	8	12,31 %
Wit aardewerk	2	3,08 %
TOTAAL	65	100

Grijs aardewerk

Bij de grijze waar gaat het hoofdzakelijk om wandfragmenten. Er werden slechts drie randfragmenten herkend. Twee randen van een kom en een grape zijn gelijkaardig aan eerder beschreven stukken (zie Fase IVb). Een derde randfragment (BR229/0126/00003)⁶⁶ (fig. 63) is waarschijnlijk afkomstig van een kruikje en heeft een eenvoudige naar buiten staande hals en rand. De hals gaat in een vloeiende beweging over naar het lichaam.

Hoogversierd aardewerk

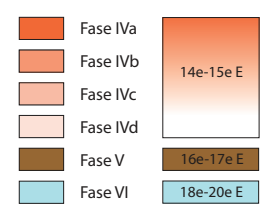
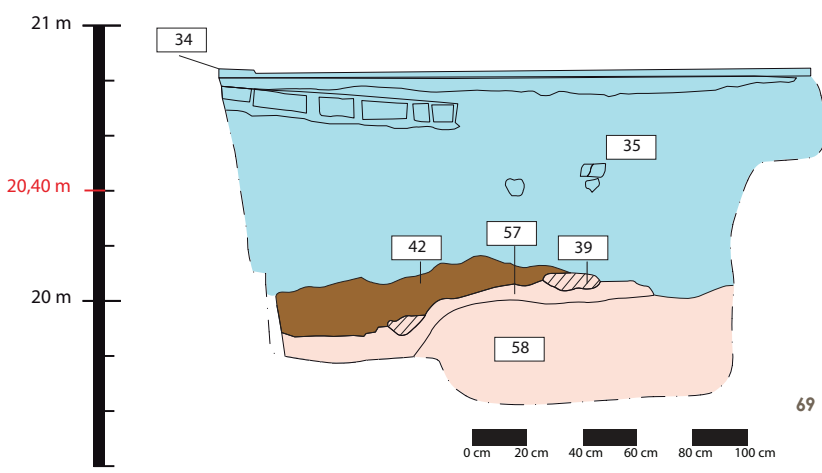
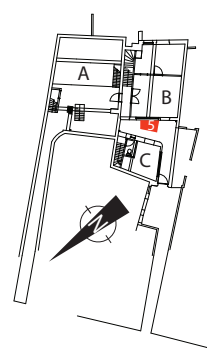
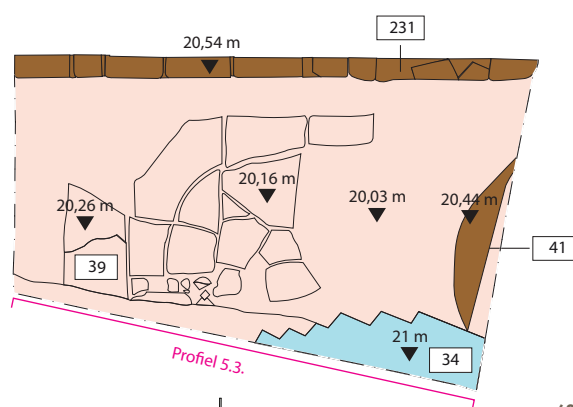
Verschillende scherven zijn in roodbakend hoogversierd aardewerk. Eén stuk is afkomstig van een halsfragment (BR229/0109/00003) (fig. 64-65) van een kruik. De rode scherf vertoont de aanzet van een gemodelleerd gezicht (neus, mond en aanzet linkeroor) in witte leemenengobe, bedekt met geelkleurig loodglazuur. De rest van de hals is bestrooid met donker olijfgroen loodglazuur. Verschillende wandfragmenten zijn waarschijnlijk afkomstig van hetzelfde voorwerp. De stukken vertonen verticale opgelegde banden met witte leemenengobe en geelkleurig loodglazuur (fig. 66).

Gelijkaardige gezichtskannen werden aangetroffen bij productieafval van laatmiddeleeuwse pottenbakers in Mechelen.⁶⁷ De stukken werden op basis van de andere voorwerpen in de 14de eeuw gedateerd. Een fragment van een gelijkaardige kruik werd eveneens aangetroffen tijdens opgravingen aan de Brusselse Oude Graanmarkt.⁶⁸

66: DIEKMANN, 1997, p. 32, fig. 25, nr. 40 (14).

67: DE POORTER, 2001a.

68: SIEBRAND e.a., 2001, p. 141, fig. 104, nr. 27 (13B-14A).

67-68 Kalkzandstenen bestrating (39) in Sleuf 5, foto: B. Claes en tekening: A. Hauuata.
© urban. brussels

69 Profiel 5.3 in sleuf 5, tekening: A. Hauuata.
© urban. brussels

Fase IVd

De archeologische sporen en structuren

Onderaan sleuf 5, op 19,80 m, bevindt zich een donkerbruin zandlemig pakket (58) met een kleine hoeveelheid aardewerk en dierlijk beendermateriaal. Hier net boven ligt een gele tot groene zandlaag (57) die als basis diende voor de aanleg van een kalkzandstenen bestrating (39) (fig. 67-68). Binnen de zandlaag (57) zijn sporen van verbranding merkbaar. Het optrekken van de voorgevel van woning B is duidelijk posterieur; de gevel doorsnijdt beide lagen.

De bestrating (39) bestaat uit kalkzandstenen die zijn ingebed in de zandlaag. De stenen hebben uiteenlopende formaten en vertonen sporen van verbranding aan de bovenzijde. Wellicht gaat het om de betegeling van een buitenplaats die binnen het bouwblok was gelegen (fig. 69). Het looppniveau is ingezakt (van 20,20 tot 20 m) in het zuidwesten van de sleuf. Net zoals pakket (58) werd de bestrating (39) uitgebroken door de voorgevel van woning B.

Het archeologisch materiaal

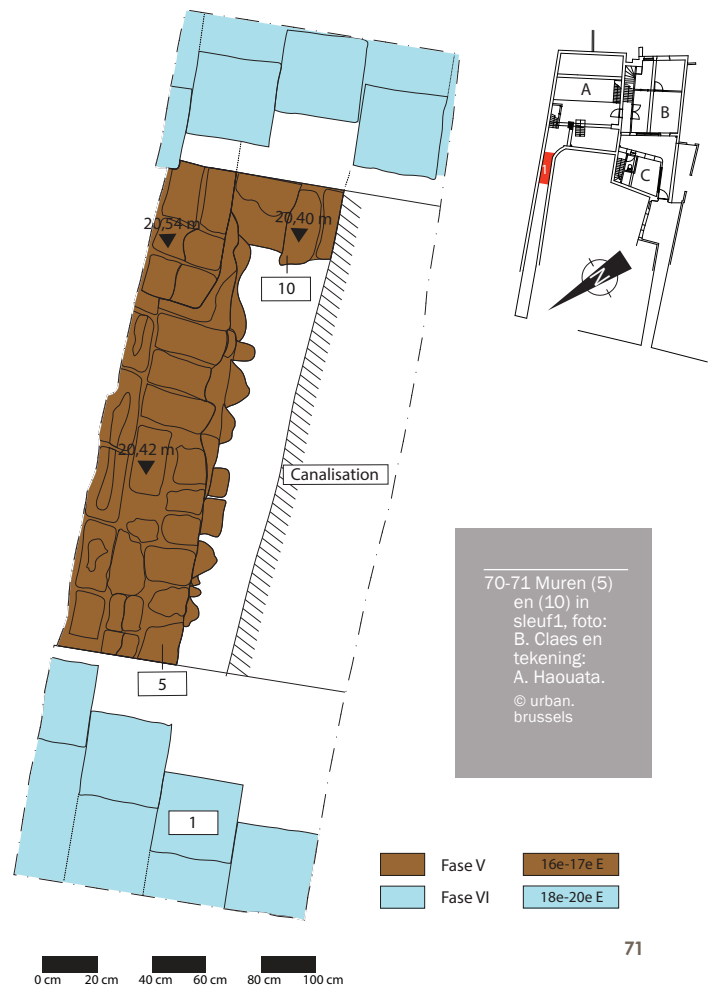
In sleuf 5 werd uit deze subfase een kleine hoeveelheid aardewerk verzameld. Een overzicht van de verschillende aardewerkgroepen:

Categorie	Aantal scherven	Percentage
Grijs aardewerk	15	62,5 %
Rood aardewerk	3	12,5 %
Vroeg steengoed (type Br.-Sch.)	6	25 %
TOTAAL	24	100

Het gaat hoofdzakelijk om grijs waar. Er werden geen randfragmenten herkend. De stukken in vroeg steengoed, van het type Brunssum-Schinfeld, vertonen een grof verschaald grijs baksel met een donkerbruine tot donkerpaarse leemenengobe aan de buitenzijde.

Naast aardewerk werden er nog 4 ijzeren nagels en 2 munten in een koperlegering ontdekt. De corrosie van de munten is zo ver gevorderd dat ze onleesbaar zijn.

70-71 Muren (5) en (10) in sleuf 1, foto: B. Claes en tekening: A. Haouata.
© urban.brussels

71

Fase V – 16de -17de eeuw

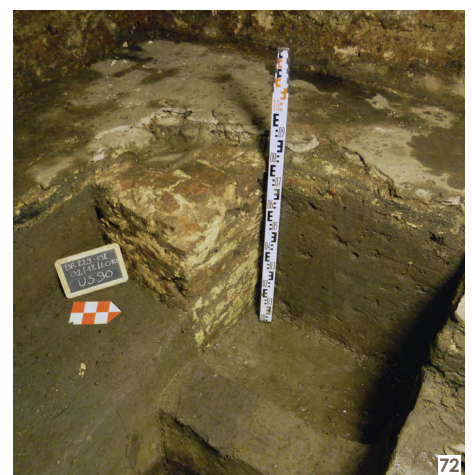
69: GAUTIER, 2010.

De archeologische sporen en structuren

De verschillende bakstenen constructies die tot deze fase behoren, zijn afkomstig van gebouwen die de huidige woningen A en B voorafgaan.⁶⁹ Zo toont de analyse van het opgaande metselwerk dat bij de reconstructie van de woningen, eind 17de - begin 18de eeuw, bepaalde delen van het metselwerk gespaard bleven van het bombardement van Brussel, in 1695, en geïncorporeerd werden in de nieuwe gebouwen. Deze veronderstelling wordt gestaafd door het cartografische materiaal waar aangegeven wordt dat beide percelen vóór het einde van de 17de eeuw bebouwd waren. Verder onderzoek van de gemeenschappelijke muren en gevels (vandaag bepleisterd) is noodzakelijk voor een gedetailleerde identificatie van het metselwerk. Hieronder volgt een overzicht van de aangetroffen structuren per sleuf.

Sleuf 1

Onderaan sleuf 1, op een hoogte van 20,40 m, ligt de basis van een bakstenen muur (5) die evenwijdig loopt met de huidige muur en noordoostelijke perceelsgrens van woning A (fig. 70-71).

72 Bakstenen put (90), foto: B. Claes.
© urban.brussels

70: Baksteenformaat:
27/27,5 x 12/13 x
6 cm. Voeg: beige
kalkmortel.

71: Baksteenformaat:
? x 12/13 x 5/6 cm.
Voeg: beige zand-
rige mortel.

72: Baksteenformaat:
19 x 9 x 5 cm.

73: Baksteenformaat:
26/27 x 12/13 x
5,5/6 cm.

74: GAUTIER, 2010, p. 62.

75: De onderzijde van de
fundering werd niet
bereikt.

76: Baksteenformaat:
? x 12/13 x 5 cm.
Voeg: 1 à 2 cm,
witbeige kalkmortel.
Er bleven minstens
7 baksteenlagen
bewaard.

De muur bevindt zich boven een donkerbruine zandleemlaag (**6**) waarin zich naast enkele fragmenten aardewerk kleine stukjes mortel, baksteen en houtskool bevinden. Het archeologisch materiaal geeft een *terminus post quem* voor het optrekken van de constructie.

Muur (**5**) is ongeveer 0,46 m breed en bestaat hoofdzakelijk uit halve en gebroken bakstenen.⁷⁰ Twee baksteenlagen, en de aanzet van een derde, bleven bewaard bovenop de licht uitstekende fundering. Deze laatste bestaat uit een opeenstapeling van baksteenpuin.

Haaks op de muur lijkt een tweede muur (**10**) in zuidwestelijke richting te vertrekken. De volledige breedte en het werkelijke verloop ervan werden niet onderzocht. Het muursegment (**10**) is, net zoals muur (**5**), twee baksteenlagen hoog.

Sleuf 2

In de kelder van woning A werden de restanten gevonden van enkele bakstenen constructies (fig. 72). Het gaat om de fundering van een rechthoekige (?) structuur (**82**) - mogelijk de fundering van een latrine - en een vierkante put (**90**) (fig. 73-74). Bij de aanleg van de huidige kelder verdwenen deze constructies tot onder het huidige kelderniveau. Hierdoor is niet te achterhalen hoe de oorspronkelijke (kelder)ruimte er uitzag.

De vierkante put (**90**) bevindt zich in het westen van de kelder. De onderzijde ervan werd tijdens het onderzoek niet bereikt. De constructie is opgebouwd uit halve en gebroken bakstenen van een groot formaat⁷¹ en heeft bovenaan een opening die gedicht werd met blauwe stenen. Aan de bovenzijde werd één kleine baksteen herkend.⁷² Wellicht gaat het om een reparatie.

Net zoals constructie (**90**) zijn de muren van structuur (**82**) opgebouwd uit gebroken en halve bakstenen van hetzelfde formaat. De muren hebben een breedte van ongeveer 0,27 m breed en liggen bovenop de zwarte lagen uit Fase II. De structuur werd tijdens het onderzoek slechts gedeeltelijk vrijgelegd.

De zanderige opvulling (**85**, **87** en **98**) van de constructie bevat een grote hoeveelheid bakstenen⁷³ die wellicht afkomstig zijn van de bovenstructuur, mogelijk een gewelf. Het opvullingpakket werd grondig verstoord bij het graven van een recentere kuil (**225**) (zie Fase VI).

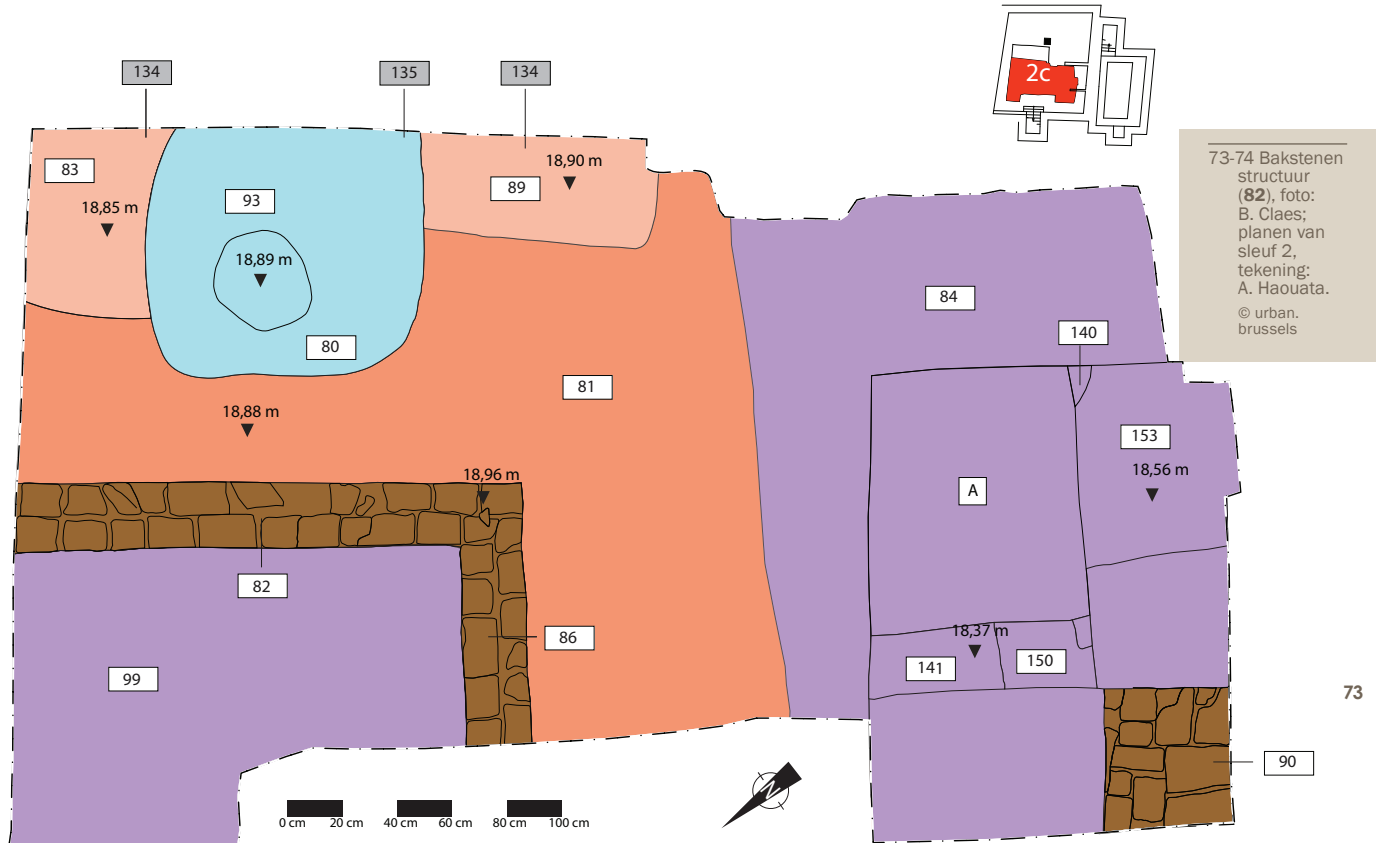
Sleuf 5

Verskillende elementen in woning B doen veronderstellen dat bij de bouw van de huidige woning delen van een bestaande constructie (deels vernietigd tijdens het bombardement) werden hergebruikt.⁷⁴ Het gaat hierbij onder andere om de kalkzandstenen fundering van de voorgevel en een gedichte deuropening met kalkzandstenen omlijsting. Deze laatste gaf toegang tot een vandaag verdwenen halfondergrondse kelderruimte. Mogelijk werd deze uitgebroken bij de aanleg van een oven in het achterste vertrek (zie verder).

De uitstekende fundering (**231**)⁷⁵ wordt gevormd door een willekeurige opstapeling van natuurstenen blokken in witte kalkzandsteen en baksteenfragmenten. Hier net boven start de sokkel van de gevel, eveneens uitgewerkt in kalkzandsteen (fig. 75). De deuropening (**34**) die het opgaande bakstenen metselwerk doorbreekt, vertoont negblokken in witte kalkzandsteen met kwartholle profielen aan de dagkant.

Mogelijk dateert een bakstenen waterput (**41**) net voor het huis, ten westen van sleuf 5, uit dezelfde periode (fig. 76-77). Bij de aanleg ervan werden de vorige structuren en lagen doorsneden. De constructie, waarvan slechts een gedeelte kon worden onderzocht, is opgetrokken uit gebroken bakstenen van een groot formaat.⁷⁶ De waterput is ongeveer 0,58 m breed en verdwijnt volledig onder het profiel 5.2. Alleen de noordoostelijke wand ervan kon worden onderzocht.

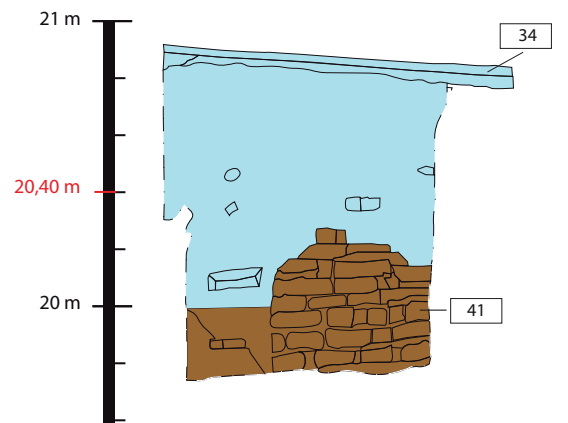
De waterput was wellicht in gebruik tot kort vóór het bombardement. Bij het heroptrekken van de woning werd de constructie afgebroken tot het huidige niveau (op 20,40 m). Een grijs, zandlemig pakket (**42**), dat werd aangebracht bovenop de bestrating uit Fase IVd, is mogelijk de basis van een voormalig circulatieniveau. Binnen de laag werden enkele scherven aardewerk, een ruitertuurtje in wit aardewerk, beendermateriaal en een grote hoeveelheid verpulverd houtskool aangetroffen.

75 De voorgevel van woning B met de kalkzandstenen omlijsting van deuropening (34), foto: B. Claes. © urban. brussels

76-77 Waterput (41) die doorloopt onder het profiel 5.2, foto: B. Claes en tekening: A. Haouata. © urban. brussels

0 cm 20 cm 40 cm 60 cm 80 cm 100 cm

Fase V	16e-17e E
Fase VI	18e-20e E

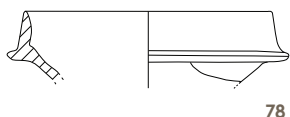
Het archeologisch materiaal

Sleuf 1

Het aardewerk van sleuf 1 is afkomstig uit de donkerbruine zandleemlaag onder het ontdekte muursegment. In totaal werden 21 scherven geteld. We stellen vast dat grijs aardewerk bijna volledig verdwenen is uit het spectrum.

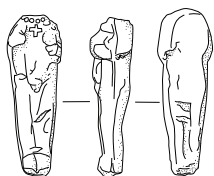
Hieronder volgt een overzicht van de verschillende aardewerkgroepen:

78 Randfragment van een Siegburgs drinknapje in steengoed, schaal: 1/3, tekening: M Querciq / A. Haouata.
© urban. brussels

78

79 Jezuskindje in witte pijpaaarde, schaal: 2/3, tekening: M Querciq / A. Haouata.
© urban. brussels

79

Categorie	Aantal scherven	Percentage
Grijs aardewerk	1	4,76 %
Rood aardewerk	14	66,67 %
Steengoed	6	28,57 %
TOTAAL	21	100

Rood aardewerk

De rode waar is het meest vertegenwoordigd. De scherven hebben een roze tot rode kern en zijn bedekt met oranje tot (donker) olijfgroen loodglazuur aan de binnen- en/of de buitenzijde. Het gaat uitsluitend om wandfragmenten.

Steengoed

Vijf kleinere wandfragmenten in steengoed zijn bedekt met leemenengobe en zoutglazuur. Ze zijn mogelijk afkomstig uit het productiecentrum Raeren.

Daarnaast werd één randfragment (*BR229/0006/00001*)⁷⁷ (fig. 78) van een Siegburgs drinknapje herkend. Het stuk vertoont een witbeige scherv en sporen van oranje zoutglazuur aan de buitenzijde.

Varia

Er werd één pijpaaarden Jezuskindje (*BR229/0006/00012*)⁷⁸ (fig. 79) aangetroffen. Het naakte kindje, afgebeeld als *Salvator Mundi*, draagt een rijksappel in de linkerhand en een kralensnoer met kruis rond de hals. De rechterhand is afgebroken. Het kindje werd gevormd in twee mallen. De naad ervan is duidelijk zichtbaar aan de zijkanten.

Sleuf 2

De scherven van sleuf 2 zijn afkomstig uit de opvullinglaag van de latrine in de noordelijke hoek van de kelder. De meeste stukken zijn in rood aardewerk.

Een overzicht van de aardewerkgroepen:

Categorie	Aantal scherven	Percentage
Grijs aardewerk	1	2,22 %
Rood aardewerk	40	88,89 %
Steengoed	3	6,67 %
Majolica	1	2,22 %
TOTAAL	45	100

77: GAIMSTER, 1997, p. 168, fig. 2 (14B-16A); HURST, e.a., 1986, p. 178, fig. 257 (15B-16A).

78: DE POORTER, 1995, p. 104, fig. 77 (16d-17a); DE POORTER, 2001b, p. 205, fig. 159, nr. 149 (17); GEYSKENS, 2002, p. 23, fig. 10 (16d-17A); OOST, 1982, p. 179, pl. 4, nr. 380 (16-17).

Rood aardewerk

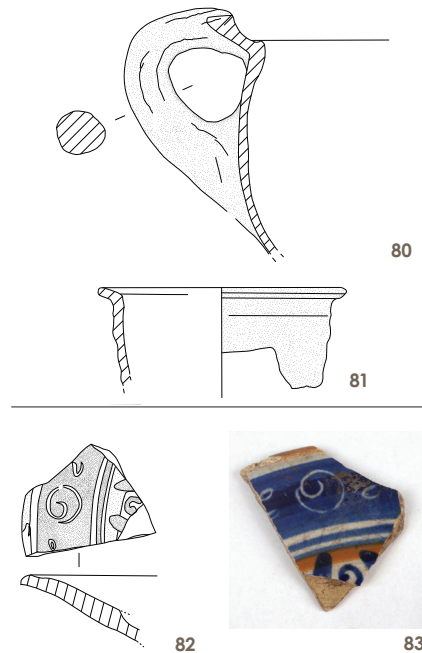
Naast een niet te identificeren rand konden twee fragmenten toegeschreven worden aan specifieke vormen.

Het eerste stuk (BR229/0085/00004)⁷⁹ (fig. 80) is afkomstig van een (wellicht tweeorige) grape met een naar buiten gebogen hals en een rand die aan de bovenzijde terug naar binnen is geplooid. Een gerold oor bevindt zich op de rand. Zowel de binnen- als de buitenzijde is bedekt met oranjebruin loodglazuur.

Het tweede randfragment (BR229/0085/00003) (fig. 81) is afkomstig van een klein potje met een min of meer cilindrisch geribbeld lichaam. Het stuk heeft een kleine naar buiten gebogen rand en is bedekt met oranjebruin loodglazuur aan de binnen- en buitenzijde.

Majolica

Tot slot werd nog één fragment (BR229/0098/00004)⁸⁰ (fig. 82-83) van een bord in majolica herkend. De scherf is aan de buitenzijde bedekt met loodglazuur en aan de binnenzijde met tinglazuur. De spiegel vertoont een blauw en oranje decor op een witte achtergrond.

80 Een fragment van een grape in rood aardewerk, schaal: 1/3, tekening: M Querciq / A. Haouata.

© urban. brussels

81 Randfragment van een klein potje in rood aardewerk, schaal: 1/3, tekening: M Querciq / A. Haouata.

© urban. brussels

82 Een fragment van een bord in majolica, schaal: 1/3, tekening: M Querciq / A. Haouata en foto: B. Claes.

© urban. brussels

Sleuf 5

In sleuf 5 werden in totaal 35 scherven gevonden. Het gaat uitsluitend om wand-, oor- en bodemfragmenten die niet aan bepaalde vormen konden worden toegeschreven.

De verhoudingen bij de verschillende aardewerkgroepen verlopen als volgt:

Categorie	Aantal	Percentage
Grijs aardewerk	9	25
Rood aardewerk	25	69,44
Steengoed (type Siegburg)	2	5,56
TOTAAL	36	100

Daarnaast werden nog twee kleinere voorwerpen herkend. Het gaat om een afgebroken stuk van een Jezuskindje (BR229/0042/00018) (fig. 84) en een ruiterviguurtje (BR229/0042/00006) (fig. 85) in wit aardewerk.

Het eerste stuk (fig. 84)⁸¹ is afkomstig van een pijpvaardens wikkelding met parallelle wikkels op het lichaam en een V-vormige halsuitsnijding bovenaan.

Van het ruiterviguurtje (fig. 85) in wit aardewerk ontbreken het hoofd en de benen. De mannelijke figuur draagt een mantelcape die aan de voorzijde met een gesp is toegespeld. In de linkerhand draagt hij een zwaard, in de rechterhand een helm met bovenaan een pluim. Waarschijnlijk gaat het om een staakpopje; onderaan is een ronde opening voor een houten stok voorzien.

Fase VI – 18de - 20ste eeuw

De laatste fase omvat verschillende aanpassingen die te dateren zijn van na de heropbouw van de woningen, eind 17de - begin 18de eeuw. Het gaat hierbij in hoofdzaak om de ophoging en vernieuwing van vloerniveaus binnen en buiten de woningen en de aanleg van een industriële oven in woning B.

79: DE POORTER, 1995, p. 94, fig. 70, nr. 21-22 (16d-17a); VAN EENHOOGHE, 1999, p. 285, fig. 17, nr. 129-131 en p. 291, fig. 22, nr. 156, 158 (16b-17a).

80: DE POORTER, 1995, p. 99, fig. 74, nr. 140 (16d-17a); KORF, 1960, p. 15, fig. 4-5 (17a); SIEBRAND e.a., 2001, p. 152, fig. 113, nr. 100-101 (16B).

81: GEYSKENS, 2002, p. 21, fig. 8 (16B-17A).

82: Tegelformaat: 30 x 30 x 4 cm.

83: US-nummers: 19, 75, 79, 91, 116, 117.

84: US-nummers van kuil (135): 80, 104, 119, 129.

85: Maximale bewaarde hoogte: 27 cm; diameter bovenzijde: 37,5 cm; dikte houten planken: +/- 1,5 cm.

86: Baksteenformaat: 19 x 9 x 4,5/5 cm. De donkerrode tot -paarse bakstenen zijn gemetseld met een witbeige kalkmortel.

84 Een pijpvaarden wikkelkindje met parallelle wikkels op het lichaam, schaal: 2/3, tekening: M Querciq / A. Haouata.
© urban.brussels

85 Ruiterviguurtje in wit aardewerk, schaal: 2/3, tekening: M Querciq / A. Haouata.
© urban.brussels

De archeologische sporen en structuren

Sleuf 1

In sleuf 1 worden de muursegmenten uit de vorige fase bedekt met een zanderig puinpakket (2) van ongeveer 0,70 m dik. Het pakket wordt gekenmerkt door een grote hoeveelheid bak- en natuursteenpuin. De enkele scherven die werden gevonden, wijzen op het recente en vermengde karakter van de laag, deels veroorzaakt door de aanleg van twee afvoerbuizen.

De puinlaag wordt afgedekt met een vloer in cementtegels (1).⁸² De tegels werden bij het openen van de sleuf manueel verwijderd.

Sleuf 2

In de kelder van woning A zijn zowel de vloer als twee kuilen te plaatsen in Fase VI. Voor de aanleg van de vloer werden achtereenvolgens enkele zanderige puinlaagjes en een steenkoollaag aangebracht. De puinlaagjes,⁸³ die een paar centimeters dik zijn, bevatten kleine fragmenten mortel en baksteengruis. Bij het archeologisch materiaal gaat het onder meer om recent glas, aardewerk en een munt van Napoleon III uit het derde kwart van de 19de eeuw (1852-1870). De steenkoollaag (74) die zich hierboven bevindt, is ongeveer 0,05 m dik en werd over het volledige oppervlak sleuf 2C herkend. In sleuven 2A en 2B is ze afwezig.

De keldervloer (3) bestaat uit grijze cementtegels en keramiektegels van uiteenlopende formaten (fig. 86, 88). In het noordoosten werd hier een cementlaag op aangebracht. Wellicht werd in dezelfde periode een riooltje aangelegd te midden van de ruimte. Een beige zandlaag (76) die de steenkoollaag (74) doorsnijdt, dient als basis. De afvoer leidt naar een sterfputje ter hoogte van de noordwestelijke muur.

De vloer werd doorsneden door twee kuilen (135 en 225). De eerste kuil (135)⁸⁴ bevat glas, marmer, enkele aardewerkscherven, mortel en een houten emmer (93)⁸⁵ (fig. 87). De tweede kuil (225) doorsnijdt de oorspronkelijke opvulling van constructie (82) uit Fase V (fig. 88). Door het opkomende water, was het verschil tussen beide vullingen niet altijd merkbaar. De opvulling (77) van de tweede kuil bevat onder andere fragmenten van glazen flessen die plaatselijk aan elkaar gecementeerd zijn. Verschillende kleinere muurtjes (70, 71 en 72), van telkens één baksteen breed⁸⁶, bakenen een ruimte af in het zuidwesten van de kelder.

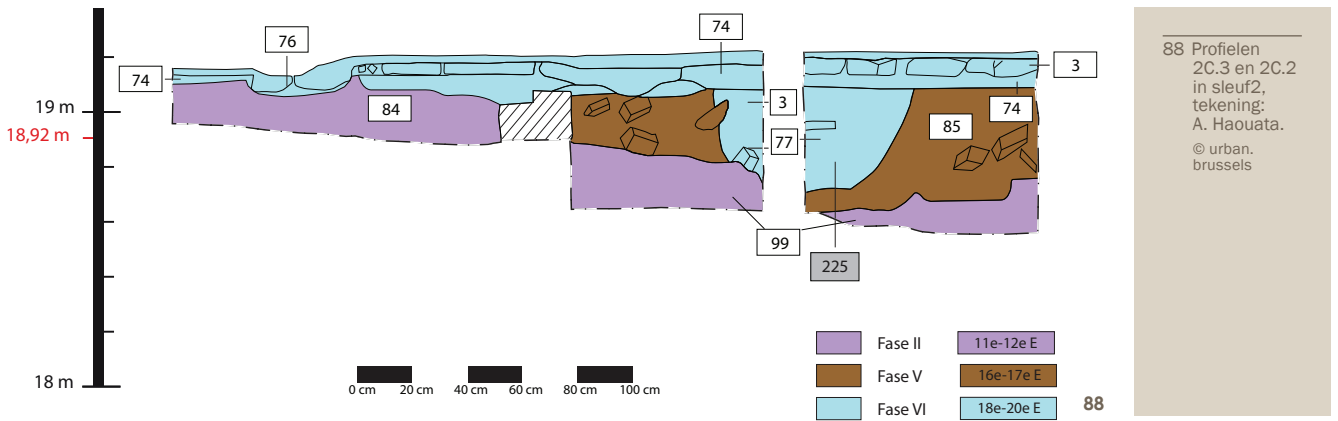
86

87

86 Keldervloer (3), foto: B. Claes.
© urban.brussels

87 Bovenaanzicht op kuil (135) in sleuf 2C, foto: B. Claes.
© urban.brussels

Sleuf 3

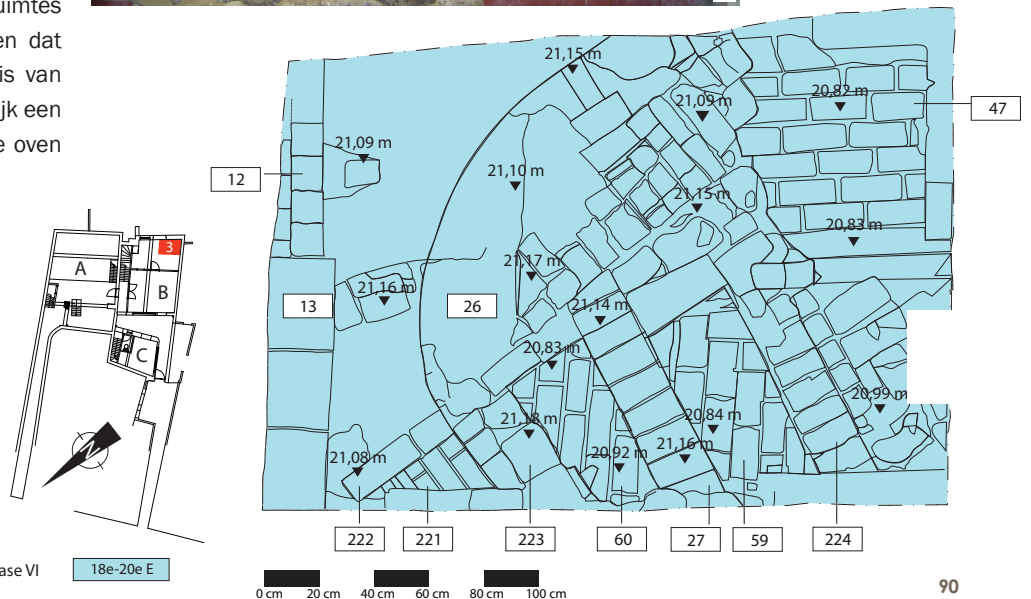
In het achterste vertrek van woning B werd een halfronde bakstenen⁸⁷ constructie (26) aangetroffen (bovenzijde op 20,90 m) waarvan de exacte functie voorlopig nog onduidelijk blijft (fig. 89-90). Ze bestaat in het oosten uit massief metselwerk waartegen enkele kleinere steunberen (222), van een halve tot één baksteen breed, werden aangebracht. Ten zuiden van de constructie (26) ligt een kleine ruimte met bakstenen bevloering (47).

In het noordwesten liggen drie kleinere ruimtes, met een breedte tussen 0,30 m en 0,40 m. Ze worden alle drie afgebakend door bakstenen muren (27, 223 en 224) van één tot anderhalve baksteen breed. De vloeren in de ruimtes (59, 60 en 221) zijn in baksteen (op 20,64 m tot 20,72 m). Het verband ervan is telkens anders uitgewerkt. Zo is vloer (59) in visgraatverband, vloer (60) in recht verband en staan bij vloer (221) de bakstenen op hun smalle kant. Bovenop de vloeren werd een grote hoeveelheid steenkool ontdekt. In het pakket (30) zat eveneens een fragment verbrand been.

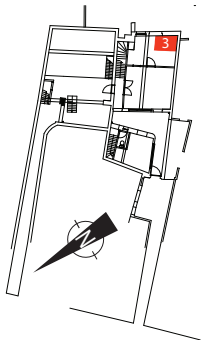
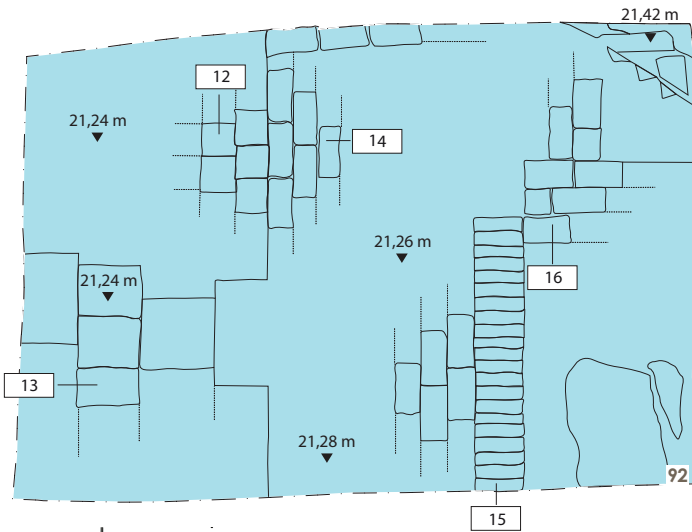

87: Baksteenformaat: 20 x 9 x 5 cm. Voeg: beige kalkmortel. Op de meeste bakstenen zijn sporen merkbaar van de vorm waarin ze vervaardigd werden.

De aard van het bouwwerk (26), evenals de opvullinglagen van de kleine ruimtes ten westen ervan, doen vermoeden dat we te maken hebben met de basis van een 'industriële' constructie, mogelijk een oven. Het is waarschijnlijk dat deze oven

88-90 De bakstenen basis (26) van de oven in sleuf 3, foto: B. Claes en tekening: A. Haouata. © urban.brussels

0 cm 20 cm 40 cm 60 cm 80 cm 100 cm

Fase VI 18e-20e E

91-92 Vloer (11) in sleuf 3, foto: B. Claes en tekening: A. Haouata.
© urban.brussels

88: Baksteenformaat: 19 x 9 x 4,5/5 cm.

89: Tegelformaat: 12,5 x 12,5 x 2 cm. Voeg: 0,5 cm, witte kalkmortel.

90: De tegels hebben verscheidene formaten.

91: Baksteenformaat: 18,5/19 x 9 x 4/4,5 cm. De bakstenen hebben een donkerrode kleur en zijn gemetseld met een witte kalkmortel (voeg: 0,5 cm).

92: Het kleine bekken is 0,62 m in de breedte. De lengte kon niet achterhaald worden.

93: Baksteenformaat: 15 x 7 x 4 cm.

94: Baksteenformaat: 19 x 9 x 4 cm. De bakstenen zijn afgerond aan de buitenzijde.

95: Tegelformaat: 10 x 10 x 1 cm. De voegen zijn in cement.

96: Twee tegelformaten werden herkend: 12,5 x 12,5 x 2 cm en 20 x 20 x 2,5 cm.

97: Tegelformaat: 24 x 14 x 3 cm. De voegen van 0,5 cm zijn in cement.

zich van bij het begin binnenshuis bevond. Het bouwarcheologisch onderzoek wees uit dat de woning werd opgetrokken kort na het bombardement van Brussel in 1695. De achtergevel werd later vernieuwd in de 20ste eeuw. Hierbij werd de constructie (26) gedeeltelijk doorsneden. Verschillende puinlagen wijzen op de afbraak ervan. Zo bevat de puinlaag (45) boven vloer (47) een grote hoeveelheid bakstenen⁸⁸, gemengd met mortel en enkele natuurstenen blokken.

Na de ontmanteling van de structuur wordt de aanleg van een nieuwe vloer voorbereid (fig. 91-92). Enkele mortel- (32) en zandlagen (29) dienen voor de nivellering van het terrein. De nieuwe vloer (11) bestaat uit vlakken van verschillende materialen, gaande van tegels in rood aardewerk⁸⁹ (12), blauwe hardsteen⁹⁰ (13) en baksteen⁹¹ (14). In een eerste fase maakte een klein bakstenen bekken⁹² met schuine wand deel uit van het oostelijke deel van de vloer. Het bekken werd door twee kleine bakstenen⁹³ muurtjes (44) ingedeeld in drie compartimenten. Enkel een mortelspoor laat nog vermoeden waar het tweede muurtje heeft gestaan. Het geheel ziet volledig zwart. Waarschijnlijk gaat het om een ruimte voor de opslag van steenkool. In een volgende fase wordt het bekken opgevuld met een grijsgroene zandlaag (24) en afgedekt met een laag bakstenen⁹⁴ (15) op de smalle kant geplaatst die een hardvloer (16) vormen. Er bevindt zich een zwarte aslaag bovenop de stenen.

In een laatste fase, wellicht bij het vernieuwen van de gevel in de 20ste eeuw, werd de huidige vloer met kleine rode cementtegels⁹⁵ aangebracht, op een 20-tal cm boven de vorige. Bij de verhoging van het terrein werden verschillende afgedankte tegels in rood aardewerk⁹⁶ (7) omgekeerd op vloer (11) gelegd. De tegels vertonen sporen van witte kalkmortel aan de bovenzijde. Ze zijn bedekt met een zanderig puinlaagje (9) waarin enkele scherven aardewerk werden ontdekt.

Sleuf 5

Aan de voet van de voorgevel van woning B bedekt een dik zanderig puinpakket (35) van ongeveer 0,75 m de structuren uit de vorige fase. Tezelfdertijd wordt de bovenstructuur van de bakstenen waterput (41) uitgedaakt tot onder het niveau van de kalkzandstenen sokkel van de gevel. De puinlaag wordt afgedekt met een vloer in oranje cementtegels (34)⁹⁷ die de koer tussen woningen B en C betegelen. De cementtegels werden bij het openen van de sleuf manueel verwijderd.

Het archeologisch materiaal

Sleuf 1

In het puinpakket werden in totaal 15 scherven geteld. De verhouding van de verschillende aardewerksoorten verloopt als volgt:

Categorie	Aantal scherven	Percentage
Grijs aardewerk	1	6,67 %
Rood aardewerk	5	33,33 %
Steengoed	4	26,67 %
Faience	4	26,67 %
Porselein	1	6,66 %
TOTAAL	15	100

Rood aardewerk

Bij het rood aardewerk werden vier wandscherven en één randfragment van een grape (BR229/0002/00002) (fig. 93)⁹⁸ herkend. De bandvormige rand is geprofileerd en staat schuin naar buiten. De scherf vertoont een rode kleur en is aan de buiten- en de binnenzijde bedekt met olijfgroen loodglazuur.

Steengoed

Naast twee wandfragmenten van steengoed uit Westerwald werd één randfragment (BR229/0002/00005) (fig. 94) herkend. Het gaat om een fragment van een pot met eenvoudige uitstaande rand. Aan de buitenzijde is een blauwe band merkbaar aan de basis van de hals.

Faience

Bij de faience gaat het uitsluitend om witbeige wandfragmenten die bedekt zijn met doorzichtig tinglazuur. Het glazuur vertoont zowel aan de binnen- als aan de buitenzijde kleine barstjes. De stukken zijn te klein om aan een vorm te kunnen toeschrijven.

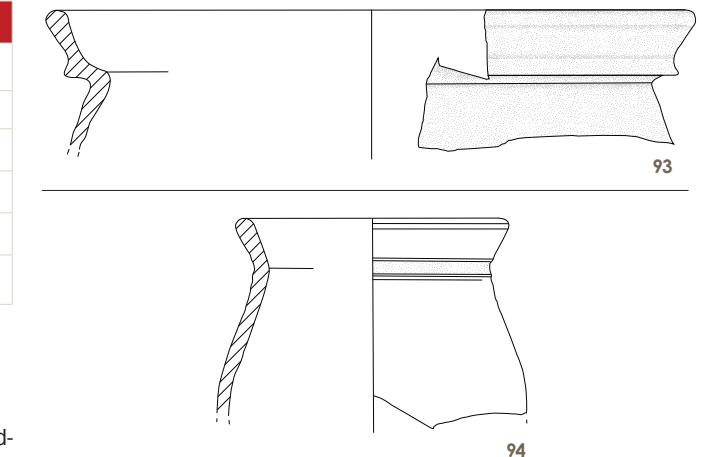
Porselein

Het enige porseleinen stuk is afkomstig van een ondertasje in hard wit porselein op een kleine standring.

Sleuf 2

In de lagen van sleuf 2 werden uiteenlopende aardewerkcategorieën aangetroffen. Het gaat uitsluitend om kleine fragmenten die weinig informatie opleveren.

Categorie	Aantal scherven	Percentage
Grijs aardewerk	24	40 %
Rood aardewerk	28	46,67 %
Rood hoogversierd aardewerk	1	1,67 %
Wit aardewerk	2	3,33 %
Faience	2	3,33 %
Faience fine	2	3,33 %
Porselein	1	1,67 %
TOTAAL	60	100

93 Een randfragment van een grape in rood aardewerk, schaal: 1/3, tekening: M Querciq / A. Haouata.
© urban.brussels

94 Een randfragment van steengoed uit Westerwald, schaal: 1/3, tekening: M Querciq / A. Haouata.
© urban.brussels

98: VAN EENHOOGHE, 1995/1996, p. 285, fig. 17, nr. 133-135 en p. 286, fig. 18, nr. 138-142 (16b-17a).

99: TIETZEL, 1980, p. 299-300.

Naast scherven van recipiënten in aardewerk werd een stuk van een faiencetegel ontdekt. Een gelijkaardig fragment bevindt zich in kuil (156). Beide tegels (BR229/0101/00006 en BR229/0116/00005) (fig. 95-96) hebben een dikte van ongeveer 0,8 cm en vertonen een wit tinglazuur met blauwe versiering aan de bovenzijde. In de hoeken zijn 'spinnenkoppen' aangebracht. In het centrum merken we de aanzet van een medaillonversiering, gevormd door 2 concentrische lijnen. Gelijkaardige voorbeelden worden over het algemeen gedateerd in de 18de en/of in de eerste helft van de 19de eeuw.⁹⁹

95-96 Faience-
tegels, foto:
B. Claes.

© urban.
brussels

97 Een rand-
fragment van
een kruik in
steengoed,
schaal: 1/3,
tekening:
M Querciq /
A. Haouata.

© urban.
brussels

98 Een rand-
fragment
van een bord
in faience,
schaal: 1/3,
tekening:
M Querciq /
A. Haouata.

© urban.
brussels

99 Een gepolijste
benen knoop,
schaal: 2/3,
tekening:
M Querciq /
A. Haouata.

© urban.
brussels

Sleuf 3

In sleuf 3 werden 16 scherven geteld. Een overzicht van de verschillende aardewerkgroepen:

Categorie	Aantal scherven	Percentage
Rood aardewerk	3	18,75 %
Steengoed	6	37,50 %
Wit aardewerk	1	6,25 %
Faience	2	12,50 %
Faience fine	3	18,75 %
Porselein	1	6,25 %
TOTAAL	16	100

Steengoed

In steengoed zijn vijf scherven (rand-, en wandfragmenten) afkomstig van eenzelfde kruik. Het voorwerp (BR229/0032/00005) (fig. 97) heeft een lange smalle hals en vertoont de aanzet van een schenklip. De roze scherf is aan de buitenzijde bedekt met beige engobe.

Faience

De scherven in faience zijn bedekt met wit tinglazuur. Eén randfragment (BR229/0009/00002) (fig. 98) is afkomstig van een plat bord.

Varia

Naast aardewerk werden er nog verschillende ijzeren nagels, stukken flessenglas, een pijpensteel en een gepolijste benen knoop (BR229/0009/00003) (fig. 99) met vijf kleine gaatjes gevonden (diam. 1,8 cm),

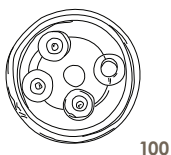
Sleuf 5

Voor sleuf 5 wijst het aangetroffen aardewerk, gaande van grijs aardewerk tot porselein, op het vermengde karakter van het puinpakket. Er werden in totaal 76 scherven geteld. Het gros van de stukken bestaat uit wandfragmenten en niet te identificeren randen. De verhoudingen van de verschillende aardewerkgroepen verlopen als volgt:

Categorie	Aantal scherven	Percentage
Grijs aardewerk	7	9,21 %
Rood aardewerk	45	59,21 %
Steengoed	14	18,42 %
Wit aardewerk	1	1,32 %
Faience	5	6,58 %
Faience fine	2	2,63 %
Porselein	2	2,63 %
TOTAAL	76	100

Naast aardewerk werd een grote hoeveelheid ijzeren nagels (in totaal 104 stuks), recente glasscherven en enkele fragmenten van pijpenstelen gevonden.

Ten slotte kunnen we nog een benen knoop (BR229/0035/00034) (fig. 100), met een dikte van ongeveer 0,2 cm, aanhalen die versierd is met vier gegraveerde cirkels. Het midden van de knoop vertoont een opening.

100

100 Een
benen knoop,
schaal: 2/3,
tekening:
M Querciq /
A. Haouata.

© urban.
brussels

Besluit

Van februari tot maart en van oktober tot december 2010 voerden de Koninklijke Musea voor Kunst en Geschiedenis een archeologische evaluatie uit ter hoogte van drie huizen in de Korte Beenhouwersstraat nr. 29 en de Schuddeveldsteeg nr. 2. Het archeologische onderzoek werd uitbesteed door de Directie Monumenten en Landschappen van het Brussels hoofdstedelijk Gewest als een studie voorafgaand aan de geplande restauratie van de huizen gelegen in de UNESCO zone. Het terreinonderzoek omvatte zowel de bouwarcheologische studie van de drie nog rechtstaande gebouwen als de uitvoering van vijf sleuven verspreid over de percelen.

In wat volgt geven we een beknopt chronologisch overzicht van de activiteiten op het terrein zoals vastgesteld tijdens het archeologische sleuvenonderzoek. In totaal werden zes grote archeologische fasen onderscheiden.

Fase I – vóór het jaar 1000 (?)

De eerste fase omvat de oudste aangetroffen sporen op het terrein. Het gaat om overblijfselen van landelijke (menselijke en dierlijke) activiteiten die werden aangesneden in de kelder van woning A. Dateerbaar archeologisch materiaal en sporen van menselijke bewoning werden niet gevonden. Hierdoor zijn we voor een mogelijke datering *ante quem* aangewezen op het aardewerk uit de volgende fase (11de-12de eeuw). Op basis van het stratigrafische onderzoek werd Fase I in drie subfasen onderverdeeld.

Tot de eerste subfase (Fase Ia) behoren een restant van een loopvlak, een ondiepe kuil en mogelijk een deel van een gracht. De sporen werden aangetroffen net boven en/of doorsnijden plaatselijk de natuurlijke alluviale afzettingen van de Zenne. De verschillende lagen worden gekenmerkt door een goede bewaring van het organische materiaal. Het gaat onder andere om houtfragmenten. In de opvullingslagen van de gracht werden daarenboven afdrukken van menselijke en/of dierlijke betreding gevonden die wijzen op een natte en modderige context.

De sporen uit Fase Ia worden in Fase Ib bedekt met een dik zanderig pakket waarin een aanzienlijke hoeveelheid bewerkt hout werd aangetroffen. Het pakket wordt gekenmerkt door een grote concentratie aan dierlijke en/of menselijke afdrukken. Het gaat zowel om puddling (natte context), als om trampling (droge context). Een gelijkaardige zanderige laag werd aangetroffen tijdens archeologisch onderzoek in de Eenmansstraat, op het braakliggende terrein achter de woningen. Wellicht bevinden we ons bij Toone in het verlengde van het toenmalige loopvlak.

De zanderige humeuze lagen worden in Fase Ic doorsneden door meerdere zwarte structuren, vermoedelijk kuilen. De opvullingen bevatten opnieuw een grote hoeveelheid organisch materiaal.

Fase II – 11de-12de eeuw

De structuren en looppniveaus uit Fase I zijn bedekt met dikke pakketten 'zwarte lagen' die van alluviale oorsprong zijn. De samenstelling van de lagen gaat - van onder naar boven - van zand/zandlemig tot lemig naar licht kleiig. Ze hebben een gemiddelde dikte tussen 0,60 en 0,80 m. Binnen deze zwarte lagen werden slechts enkele bescheiden structuren herkend. Het gaat om een kuil, een fragment van een noordwest-zuid-oost lopend grachtje en een compact blok huttenleem, de eerste verwijzing naar menselijke bewoning op het terrein. Voor een duidelijke interpretatie van de zwarte lagen bij Toone, blijft het voorlopig nog wachten op de resultaten van het natuurwetenschappelijke onderzoek.

Het vroegst dateerbare aardewerk op de opgraving is afkomstig uit deze fase. In totaal werden 58 scherven gevonden. Het gaat om kleine fragmenten. De aardewerkgroep die het meest vertegenwoordigd is, is het grijze aardewerk (67,24%). Daarnaast gaat het om wit Maaslands aardewerk (20,69%), roodbeschilderd aardewerk van het type Pingsdorf (8,62%) en eenvoudige rode waar (3,45%). De stukken zijn over het algemeen te dateren in de 11de en de 12de eeuw.

Fase III – 13de eeuw

Op basis van het stratigrafische onderzoek kon de derde fase opgedeeld worden in Fase IIIa en Fase IIIb. De aanvoer van alluvium lijkt vanaf deze periode stil te vallen.

Fase IIIa wordt in hoofdzaak gekenmerkt door de aanwezigheid van een ingegraven structuur, wellicht een deel van een stal. De structuur bestaat uit een compacte opeenhoping van organisch materiaal (o.a. hout, stro en huttenleem). De horizontale gelaagdheid ervan geeft aan dat we te maken hebben met een opeenvolging van *in situ* mestlagen. Een eerste onderzoek van enkele stalen bevestigt dat de mest afkomstig is van gedoemesticeerde dieren (waaronder paarden).

Een tweede structuur die tot deze subfase kan worden gerekend, wordt gevormd door een dik donkerbruin pakket organische resten. De structuur vertoont in plan de aanzet van een ronde vorm. In doorsnede loopt hij in U-vorm door tot aan de natuurlijke alluviale lagen. Het gaat mogelijk om een overblijfsel van een (vergane) houten bekisting van een waterput ten noordwesten van de stalvloer. Sporen van huttenleem wijzen op versteviging aan de buitenzijde.

De tweede subfase (Fase IIIb) komt overeen met het in onbruik geraken van de organische structuren. Verschillende leemlagen dekken het geheel af. Het lijkt er ook op dat nieuw alluvium op de structuren is terecht gekomen.

Uit Fase III werden naast een fragment van een leren schoenzool slechts enkele aardewerkscherven gevonden. Het gaat in totaal om 21 stukken. Het leeuwendeel is in grijs aardewerk (85,71%). Daarnaast werden nog enkele fragmenten in hoogversierd aardewerk (9,53%) en vroeg steengoed (4,76%) herkend. Het vroeg steengoed en de scherf in hoogversierd aardewerk vermoedelijk uit Douai wijzen op een datering van deze fase in de 13de eeuw.

Fase IV – 14de - 15de eeuw

Tijdens Fase IV werden enkele grote afvalkuilen gegraven en de eerste stenen constructies op het terrein opgetrokken. Wellicht werd vanaf deze fase de geleidelijke verstedelijking van de beenhouwerswijk ingezet. Op basis van het stratigrafische onderzoek werden vier subfases onderscheiden. Het archeologisch materiaal kan *grosso modo* in de 14de en de 15de eeuw gedateerd worden.

Tot de eerste subfase (Fase IVa) behoren een afvalkuil en stortlaag die werden aangebracht vóór de aanleg van een kalkzandstenen muur. De afzetting van organische resten onderaan de kuil en de vele fragmenten plantaardig en dierlijk beendermateriaal in de rest van de opvulling doen vermoeden dat het om latrineafval gaat. Er werd uitsluitend grijs aardewerk aangetroffen (36 fragmenten in totaal). Daarnaast werden nog vier stukken leer, waaronder fragmenten van schoenzolen en productieafval, ontdekt.

De aanleg van de eerste constructie situeert zich in subfase IVb. Het gaat om een kalkzandstenen muur (breedte: 0,70 m) die noordoost-zuidwest georiënteerd is. Omwille van de beperkte omvang van de sleuf kon de constructie niet aan een welbepaald gebouw worden toegeschreven. Verschillende organische afvallagen ten noordwesten van de muur bevatten naast plantaardige resten een aanzienlijke hoeveelheid dierlijk beendermateriaal en aardewerk. Het gaat hoofdzakelijk om consumptieafval. In de pakketten werden in totaal 59 scherven gevonden. De meeste stukken zijn in grijs aardewerk (72,86%). Daarnaast werden nog scherven in vroeg steengoed (11,43%), wit aardewerk (10%), rood aardewerk (4,28%) en hoogversierd aardewerk (1,43%) ontdekt. Vier stukjes leer, waarvan twee afkomstig van schoenzolen, vullen de *archaeologica* aan.

Fase IVc omvat het graven van een grote afvalkuil (ca. 1,40 bij 2,30 m groot en 1,25 m diep) die de organische structuren uit Fase IIIa gedeeltelijk doorsnijdt en ook opvult. De kuil loopt, net zoals de waterput (?), door tot op de natuurlijke alluviale afzettingen. De opvulling ervan bestaat uit verschillende zand- en leemlagen, waarin naast aardewerk ook veel beendermateriaal werd aangetroffen. Mogelijk gaat het om slachtafval, te linken aan beenhouwersactiviteiten in de wijk. Er werden in totaal 65 scherven gevonden. Het gaat hoofdzakelijk om grijze waar (84,61%). Verder werden scherven rood hoogversierd aardewerk (12,31%) en wit aardewerk (3,08%) gevonden. Bij de hoogversierde waar zijn verschillende stukken afkomstig van eenzelfde gezichtskruik.

Een kalkzandstenen bestrating, wellicht de betegeling van een buitenplaats, met sporen van verbranding aan de bovenzijde, behoort tot de laatste subfase (IVd). De vloer is gelegen op een geelgroene zandlaag met daaronder een donkerbruin zandlemig pakket. Er werden in de lagen 24 scherven ontdekt. De meeste zijn in grijs aardewerk (62,5%). Daarna volgt het vroeg steengoed (25%) en het rood aardewerk (12,5%).

Fase V – 16de -17de eeuw

De eerste bakstenen constructies zijn onder te brengen in Fase V. Ze zijn afkomstig van de gebouwen die de huidige woningen, heropgetrokken na het bombardement van Brussel in 1695, voorafgaan. Het gaat onder andere om de basis van een bakstenen muur, evenwijdig met de huidige noordoostelijke perceelsgrens van woning A. De muur ligt boven een donkerbruine zandleemlaag waarin zich enkele fragmenten aardewerk bevinden. Van de 21 scherven is er nog eentje in grijs aardewerk (4,76%). Verder gaat het om rood aardewerk (66,67%) en steengoed (28,57%).

In de kelder van woning A zijn de restanten van een rechthoekige (?) bakstenen constructie – wellicht een latrine - en een vierkante bakstenen put in dezelfde fase te plaatsen. De zanderige opvulling van de latrine bevat een grote hoeveelheid bakstenen, afkomstig van de bovenstructuur. Bij het aardewerk gaat het bijna uitsluitend om rood aardewerk. (88,89%). Daarnaast werd één randfragment van een bord in majolica herkend.

Een deel van het opgaande metselwerk van de voorgevel van woning B dateert wellicht uit deze fase. Het gaat zowel om de kalkzandstenen fundering van de muur als om een gedichte deuropening met kalkzandstenen omlijsting net boven de sokkel. Deze laatste gaf toegang tot een vandaag verdwenen halfondergrondse kelderruimte. Een bakstenen waterput voor de woning werd ook in deze periode opgetrokken. Een grijs, zandlemig pakket maakt deel uit van een voormalig circulatieniveau. In de laag werden er naast enkele scherven aardewerk een ruitfiguurtje in wit aardewerk en een Jezuskindje gevonden. Bij het aardewerk gaat om grijs aardewerk (25%), rood aardewerk (69,44%) en steengoed van het type Siegburg (5,56%).

Fase VI – 18de - 20ste eeuw

De laatste fase omvat aanpassingen aan de gebouwen die te dateren zijn na de heropbouw van de woningen, eind 17de - begin 18de eeuw. Zowel binnen woning A als buiten woning B worden de structuren uit de vorige fasen bedekt met pakketten van ca. 0,70 dik, waarboven vloeren in cementtegels werden aangebracht. De ophogingslagen zijn gekenmerkt door een grote hoeveelheid puin en enkele scherven aardewerk die wijzen op het vermengde en recente karakter ervan.

In de kelder van woning A wordt onder andere een nieuwe vloer aangelegd boven een steenkoollaag. De vloer bestaat uit grijze cementtegels, bakstenen en tegels in rood aardewerk en wordt doorsneden door twee recente kuilen.

De meest opmerkelijke constructie werd gevonden in het achterste vertrek van woning B. Het gaat om de halfronde basis van wat wellicht een oven was. De constructie bevindt zich binnenshuis en is volledig opgetrokken uit baksteen. Verschillende kleinere muurtjes bakstenen ruimtes af ten noordwesten ervan, wellicht voor opslag van steenkool. De vloeren zijn eveneens in baksteen. Bij het vernieuwen van de achtergevel in de 20ste eeuw werd de oven gedeeltelijk doorsneden. Verschillende puinlagen wijzen op de afbraak ervan.

Résumé

Fouilles archéologiques sur l'extension du Théâtre royal de Toone à Bruxelles

Britt Claes

En 2010 (février-mars et octobre-décembre), les Musées royaux d'Art et d'Histoire ont effectué une évaluation archéologique de trois maisons de la Petite rue des Bouchers n° 29 et de l'impasse Schuddeveld n° 2. Ces recherches ont été confiées en sous-traitance par la Direction des Monuments et Sites de la Région Bruxelles-Capitale comme étude préalable à la restauration de ces maisons situées dans la zone UNESCO. L'équipe a réalisé une étude archéologique du bâti des trois bâtiments encore en élévation, de même que cinq tranchées dispersées sur les parcelles. Les résultats doivent être mis en rapport avec les fouilles effectuées dans le même îlot par les MRAH dans les années 1990, sur une parcelle en friche à l'arrière des maisons de la rue d'Une Personne. Outre la parfaite conservation des restes organiques, la fouille indique que le site fut habité sans interruption depuis le XIIIe siècle et que des activités artisanales y furent exercées depuis la deuxième moitié du XIIIe siècle.

Les traces observées dans les tranchées sont antérieures à l'an 1000. Elles livrent des témoignages sur une série d'activités humaines et animales dans un Bruxelles encore champêtre, avant le début de l'urbanisation. Malheureusement, les recherches n'ont pas livré d'objets archéologiques datables de cette phase précoce. Au-dessus des dépôts naturels de sable et de limon, on trouve les restes d'un fossé et d'un ancien niveau de sol (ancien système de drainage ?). Ils sont recouverts d'une couche de sable comportant de l'humus, dans lequel ont été observées des empreintes d'hommes et d'animaux qui nous renseignent sur le niveau de circulation à cette époque. Quelques structures plus lourdes, probablement des fosses, recourent ce même niveau de sol.

Dans une phase suivante, d'après le matériel archéologique datable au XIe ou XIIe siècle, ces structures précoces sont couvertes d'importantes couches de terres noires (jusqu'à env. 80 cm d'épaisseur). Probablement d'origine alluviale, ces couches englobent quelques structures plus petites, dont une fosse, un petit fossé et les restes d'une construction en torchis, qui sont les premiers témoins d'une présence humaine sur le terrain. L'apport d'alluvion semble stagner à partir du XIIIe siècle. Les restes d'une étable aménagée dans le sol apparaissent à cette époque au-dessus des couches de terres noires. Ce sol, dont seule une infime partie a pu être fouillée, était composé d'un amoncellement compact *in situ* de couches de fumier, qui atteste encore une activité rurale. Une première analyse de quelques échantillons confirme qu'il s'agit de fumier d'animaux domestiqués (dont des chevaux). Le coffrage en bois (disparu) d'un puits appartient peut-être à cette occupation/habitat et se situait à l'ouest de celui-ci. Après la mise hors d'usage de cette structure, quelques couches, dont des alluvions, s'y sont déposées.

À partir du XIVe et XVe siècle, on peut suivre l'aménagement progressif des parcelles. Les premières constructions en pierre sont érigées à cette époque. Il s'agit d'un mur et d'une rue en pierre calcaire. De la même époque datent également quelques fosses et des couches de détritiques, dont une grande fosse, en grande partie remplie de sable, qui recoupe les structures organiques du XIIIe siècle. Dans cette fosse a aussi été découvert un fragment de cruche en céramique hautement décorée ornée d'un visage humain.

Les premières structures en briques datent de la période des XVIe et XVIIe siècles. Elles appartiennent aux premiers bâtiments sur le terrain, représentés à plusieurs reprises sur les documents cartographiques du XVIIe siècle. Il s'agit entre autres de la base d'un mur en briques, parallèle à la limite parcellaire nord-est de la maison A, de restes d'une construction en briques (latrine ?) et d'un puits carré en briques dans la cave de la maison A. Une partie de la maçonnerie montante de la façade de la maison B est également datable de cette phase. La maçonnerie possède des encadrements en pierre calcaire d'une baie de porte bouchée qui donnait

probablement accès à une cave semi-enterrée. Un puits en briques situé devant la maison peut également être daté de cette époque.

La dernière phase comporte des aménagements aux bâtiments qui peuvent être datés après la reconstruction des maisons à la fin du xviie – début du xviiie siècle. Il s'agit en premier lieu d'un rehaussement et de l'aménagement de nouveaux niveaux de sol à l'intérieur et à l'extérieur des habitations. La cave de la maison A fut également renouvelée et reçut entre autres un nouveau pavement. Enfin, un four 'industriel' semi-circulaire a été découvert dans la pièce arrière de la maison B. Différents murs en briques délimitent des petites espaces, probablement pour le stockage de charbon. Les sols sont également en briques. Lors de la rénovation de la façade arrière de la maison dans le courant du xxe siècle, la construction fut amputée d'une partie de son volume ; plusieurs couches de déblais indiquent cette phase de démolition.

Bibliografie

- BILLEN, 1997: C. BILLEN, Historisch onderzoek van de wijk van de Eenmansstraat, in: A. DIEKMANN, *Middeleeuwse ambachten en stedelijk wonen. Eenmansstraat en Oud Korenhuis*, (Archeologie in Brussel, 3), Brussel, 1997, p. 11-16.
- BORREMANS & FOURNY, 1988: R. BORREMANS & M. FOURNY : Le matériel archéologique, *Le folklore brabançon*, 257, Bruxelles, 1988, p. 35-81.
- BORREMANS & WARGINAIRE, 1966 : R. BORREMANS EN R. WARGINAIRE, *La céramique d'Andenne. Recherches de 1956-1965*, Rotterdam, 1966.
- CABUY & DEMETER, 1997: Y. CABUY EN S. DEMETER, *Brussel Vijfhoek. Archeologische ontdekkingen*, (Atlas van de Archeologische ondergrond van het Gewest Brussel, 10.2), Brussel, 1997.
- CLAES & GAUTIER, 2011: B. CLAES & P. GAUTIER: L'extension du "Théâtre Royal de Toone". Étude archéologique de deux maisons en intérieur d'îlot du quartier des bouchers à Bruxelles, *Archaeologia Mediaevalis*, 34, Namur, 2011, p. 36-40.
- DEGRAEVE, e.a., 2010: A. DEGRAEVE, S. DEMETER, Y. DEVOS, S. MODRIE EN S. VAN BELLINGEN, Brussel vóór 1200: een archeologische bijdrage, in: M. DEWILDE, A. ERVYNCK, S. BÉCUE & H. VAN ROYEN (red), *Cenulae recens factae. Een huldeboek voor John De Meulemeester*, (Novi Monasterii, vol. 10), Koksijde, 2010, p. 141-157.
- DE GROOTE, 2008: K. DE GROOTE, *Middeleeuws aardewerk in Vlaanderen. Techniek, typologie, chronologie en evolutie van het gebruiksgoed in de regio Oudenaarde in de volle en late middeleeuwen (10de-16de eeuw)*, (Relicta monografieën, 1), Brussel, 2008.
- DELIGNE, e.a., 2004: C. DELIGNE, C. BILLEN EN D. KUSMAN, Les bouchers bruxellois au bas Moyen Âge. Profils d'entrepreneurs, in: S. JAUMAIN ET K. BERTRAMS (ed.), *Patrons, gens d'affaires et banquiers. Hommages à Ginette Kurgan-van Hentenrijk*, Bruxelles, 2004, p. 69-92.
- DE METS, 1982: D. DE METS, Het roodbeschilderde aardewerk, Van nederzetting tot metropool. *Archeologisch-historisch onderzoek in de Antwerpse binnenstad*, Antwerpen, 1982, p. 56-58.
- DE POORTER, 1995: A. DE POORTER, *De Rijke Klarenwijk: van Priemspoort tot Klooster*, (Archeologie in Brussel, 1), Brussel, 1995.
- DE POORTER, 2001a: A. DE POORTER 2001, Pottenbakkersafval van laat-middeleeuws hoogversierd aardewerk uit Mechelen, *Vormen uit vuur, Mededelingenblad Nederlandse Vereniging van Vrienden van Ceramiek en Glas*, 174, Amsterdam, 2001, p. 8-25.
- DE POORTER, 2001b: A. DE POORTER, Dinantstraat, in: P. BLANQUART, S. DEMETER, A. DE POORTER, C. MASSART, S. MODRIE, I. NACHTERGAEL EN M. SIEBRAND, *Rond de eerste stadsomwalling*, (Archeologie in Brussel, 4), Brussel, 2001, p. 178-259.
- DEVOS, e.a., 2010: Y. DEVOS, L. VRYDAGHS EN S. MODRIE, L'étude des Terres Noires bruxelloises : l'exemple du site de l'hôtel d'Hoogstraeten (Région Br.), *Archaeologia Mediaevalis*, 33, Bruxelles, 2010, p. 63-65.
- DEVOS, 2011: Y. DEVOS, *Étude archéopédologique des fouilles du site de la Petite rue de Bouchers (BR229). Étude de terrain*, Bruxelles, 2011. (onuitgegeven rapport)
- DEWILDE & VAN DER PLAETSEN, 1994: M. DEWILDE EN P. VAN DER PLAETSEN, Huisraad en bouwelementen, in: M. DEWILDE, A. ERVYNCK, W. VAN NEER, J. DE MEULEMEESTER EN P. VAN DER PLAETSEN, *De "burcht" te Londerzeel. Bewoningsgeschiedenis van een motte en een bakstenen-kasteel*, (Archeologie in Vlaanderen, I), Zellik, 1994, p. 359-399.
- DIEKMANN, 1997: A. DIEKMANN, *Middeleeuwse ambachten en stedelijk wonen. Eenmansstraat en Oud Korenhuis*, (Archeologie in Brussel, 3), Brussel, 1997.
- DOUTRELEPONT, 2010: H. DOUTRELEPONT, *Analyse du sédiment des soubassements du BR229 - US 31 (Théâtre de Toone)*, Bruxelles 2010. (onuitgegeven rapport)
- FECHNER, 1997: K. FECHNER, Archeopedologische studie van de vindplaats in de Eenmansstraat, in: A. DIEKMANN, *Middeleeuwse ambachten en stedelijk wonen. Eenmansstraat en Oud Korenhuis*, (Archeologie in Brussel, 3), Brussel, 1997, p. 91-100.
- GAIMSTER, 1997: D. GAIMSTER, German Stoneware 1200-1900. Archaeology and Cultural History, London, 1997.
- GAUTIER, 2010: P. GAUTIER, *Bruxelles. Extension du théâtre royal de Toone. Étude archéologique. Rapport final*, Bruxelles, 2010 (onuitgegeven rapport).
- GEYSKENS, 2002: L. GEYSKENS, Beelden en plaketten uit pijpaaarde te Antwerpen, *Berichten en Rapporten over het Antwerps Bodemonderzoek en Monumentenzorg*, 5, Antwerpen, 2002, p. 9-114.
- GOFFETTE, 2010: Q. GOFFETTE, *Étude archéozoologique du site du Théâtre Toone (BR229)*, Bruxelles, 2010. (onuitgegeven rapport)
- HURST, e.a., 1986: J.G. HURST, D.S. NEAL EN H.J.E. VAN BEUNINGEN, *Pottery produced and traded in north-west Europe 1350-1650*, (Rotterdam Papers, VI), Rotterdam, 1986.
- JANSSEN, 1983: H.L. JANSSEN, Het middeleeuwse aardewerk: ca. 1200 ca. 1550, in: H.L. JANSSEN (red.), *Van Bos tot stad. Opgravingen in s'-Hertogenbosch*, s'-Hertogenbosch, 1983, p. 188-222.
- KORF, 1960: D. KORF, *Nederlandse majolica*, Bussum, 1960.
- LOUIS, 1996: E. LOUIS, La céramique très décorée à Douai. L'état

- de la question, in : *La Céramique très décorée dans l'Europe du Nord-Ouest (X^e-XVe siècle). Actes du colloque de Douai (7-8 avril 1995)*, (Nord-Ouest Archéologie, 7), Douai, 1996, p. 105-120.
- MASSART, 2001: C. MASSART, Papiergang, in: P. BLANQUART, S. DEMETER, A. DE POORTER, C. MASSART, S. MODRIE, I. NACHTERGAEL en M. SIEBRAND, *Rond de eerste stadsomwalling*, (Archeologie in Brussel, 4), Brussel, 2001, p. 262-326.
- NACHTERGAEL, 1997: I. NACHTERGAEL, Sauvetage archéologique dans le quartier des Marolles à Bruxelles, Rue des Chandeliers, n° 12-16, *Vie Archéologique*, Supplém. au n° 47, 1997, p. 6-72.
- OOST, 1982: T. OOST, De beeldjes en plaketjes in pijpaaarde en andere baksels, *Van nederzetting tot metropool. Archeologisch-historisch onderzoek in de Antwerpse binnenstad*, Antwerpen, 1982, p. 83-84.
- SIEBRAND e.a., 2001: M. SIEBRAND, S. DEMETER en A. DE POORTER, Sondages sur le tracé du rempart, rue du Vieux-Marché-aux-Grains (1995), in: P. BLANQUART, S. DEMETER, A. DE POORTER, C. MASSART, S. MODRIE, I. NACHTERGAEL en M. SIEBRAND, *Rond de eerste stadsomwalling*, (Archeologie in Brussel, 4), 2001, p. 130-176.
- TIETZEL, 1980: B. TIETZEL, *Fayence I*, Köln, 1980.
- VAN EENHOOGHE, 1999: D. VAN EENHOOGHE, Grafelijk afval. Onderzoek van een beerput uit het Hof van Hoogstraeten te Brussel, *Archeologie in Vlaanderen*, V, Zellik, 1999, p. 263-301.
- VAN ISEGHEM, 2007: K. VAN ISEGHEM, Sint-Baafsplein: het vondstenmateriaal uit een afvalput, in: M.-A. BRU en G. VERMEIREN (red.), *Stadsarcheologie. Bodem en monument in Gent*, reeks 2/1, (Archeologisch onderzoek in Gent 1999-2006), Gent, 2007, p. 121-152.
- VERHAEGHE, 1988: F. VERHAEGHE, Middeleeuwse en latere ceramiek te Brugge. Een inleiding, in: H. DE WITTE (red.), *Brugge onderzocht. Tien jaar stadsarcheologisch onderzoek 1977-1987*, Brugge, 1988, p. 71-114.

Bijlage

Verklarende lijst van de US per site

US nummer	Localisation	Beschrijving
BR229/0001	Waarneming	Vloer in grijze cementtegels (formaat 30 x 30 x 4 cm)
BR229/0002	Sleuf 1	Zandlemig ophogingspakket van 0,70 cm onder US 1. Grote hoeveelheid bak- en natuursteenpuin..
BR229/0003	Sleuf 2	Keldervloer met grijze cement- en keramiektegels (= US 73) van uiteenlopende formaten.
BR229/0004	Sleuf 3	Vloer in industrieel vervaardigde cementtegels. Formaat: 10 x 10 x 1 cm. Cementmortel.
BR229/0005	Sleuf 1	Bakstenen basis (0,46 m breed) van een ZO-NW georiënteerde muur die evenwijdig loopt met de huidige noordoostelijke perceelsgrens van de woning. Baksteenformaten: 27/27,5 x 12/13 x 5,5/6 cm. De meeste bakstenen zijn gebroken. Slechts twee baksteenlagen, en de aanzet van een derde bleven bewaard. Beige kalkmortel.
BR229/0006	Sleuf 1	Donkerbruine zandleemlaag met mortel-, baksteen- en houtskoolfragmenten.
BR229/0007	Sleuf 3	Nivelleringslaag voor US 4, losliggende rode keramiektegels. 2 tegelformaten: 12,5 x 12,5 x 2 en 20 x 20 x 2,5 cm.
BR229/0008	Sleuf 2A	Zwarte lemige laag met organisch afval. Hout- en houtskoolfragmenten.
BR229/0009	Sleuf 3	Zandlemige puinlaag met mortel-, baksteen- en houtskoolfragmenten.
BR229/0010	Sleuf 1	ZW-NO georiënteerde muur haaks op muur US 5. Twee baksteenlagen van de basis bleven bewaard. Baksteenformaten: 27 x 12 x 6 cm. Beige kalkmortel.
BR229/0011	Sleuf 3	Vloer van de woning bestaande uit verschillende vlakken: US 12, 13, 14, 15, 16.
BR229/0012	Sleuf 3	Deel van vloer US 11. Tegels. Formaat: 12,5 x 12,5 x 2 cm. Beige kalkmortel.
BR229/0013	Sleuf 3	Deel van vloer US 11. Tegels in blauwe hardsteen van verschillende formaten. Beige kalkmortel.
BR229/0014	Sleuf 3	Deel van vloer US 11. Bakstenen in recht verband. Formaat: 19 x 9 x 4 cm. Beige kalkmortel.
BR229/0015	Sleuf 3	Deel van vloer US 11. Omkadering hardvloer US 16. De bakstenen zijn geplaatst op de smalle kant en hebben een afgeronde hoek. Formaat: 19 x 8,5 x 4,5 cm. Beige kalkmortel.
BR229/0016	Sleuf 3	Deel van vloer US 11. Bakstenen hardvloer. Formaat 19 x 19 x 4 cm. Beige kalkmortel. Aslaag op de vloer.
BR229/0017	Sleuf 2B	Zwarte lemige laag met organisch afval. Hout- en houtskoolfragmenten.
BR229/0018	Sleuf 2B	Zwarte lemige laag met organisch afval. Hout- en houtskoolfragmenten.
BR229/0019	Sleuf 2B	Puinlaagje onder keldervloer US 3. Mortel- en baksteenfragmenten.
BR229/0020	Sleuf 2 (A+B)	NO-ZW georiënteerde muur van 0.70 breed, bestaande uit gehouwen kalkzandstenen blokken met plaatselijk kleine dakpan- en baksteenfragmenten. Gele kalkmortel..
BR229/0021	Sleuf 2B	Lichtgrijze lemige laag. Aanwezigheid sediment.
BR229/0022	Sleuf 2B	Onderdeel van afvalkuil US 226. Bruingrijze lemige laag met organisch afval.
BR229/0023	Sleuf 2B	Onderdeel van organische structuur US 219. Zandlemige laag met hout- en houtskoolfragmenten.
BR229/0024	Sleuf 3	Grijsgroene zandlaag met mortelfragmenten.
BR229/0025	Sleuf 3	Bakstenen kolenbekken. Formaat: 19 x 9 x 4/4,5 cm. Witbeige kalkmortel. Restanten van de kolen in het bekken.
BR229/0026	Sleuf 3	Halfronde bakstenen constructie. Formaat 20 x 9 x 5 cm. Beige kalkmortel.
BR229/0027	Sleuf 3	Bakstenen muurtje dat ruimte indeelt ten oosten van US 26. Formaat: 20 x 8,5/9 x 5 cm. Beige kalkmortel.
BR229/0028	Sleuf 3	= US 26
BR229/0029	Sleuf 3	Gele zandlaag. Nivelleringslaag voor vloer US 11.
BR229/0030	Sleuf 3	Grauwzwarte zandleemlaag (puinlaag) met grote hoeveelheid steenkool en kleine mortel- en baksteenfragmenten. Fragment verbrand been.

US nummer	Localisation	Beschrijving
BR229/0031	Sleuf 2B	Onderdeel van organische structuur US 219.
BR229/0032	Sleuf 3	Witbeige mortellaag voor aanleg US 12, doorsnijdt gedeeltelijk US 26.
BR229/0033	Sleuf 2B	4 blokstalen (= US 17, US 18) genomen voor natuurwetenschappelijk onderzoek.
BR229/0034	Sleuf 5	Betegeling buitenkoer in oranjegele cementtegels (24 x 14 x 3 cm). Grijs cementmortel.
BR229/0035	Sleuf 5	Grijs zandlemig puinpakket van 0,75 m dikte.
BR229/0036	Sleuf 2B	Onderdeel van organische structuur US 219. Zeer compact bruinzwart laagje net boven US 23.
BR229/0037	Sleuf 2B	Zwarte lemige laag met organisch afval. Hout- en houtskoolfragmenten.
BR229/0038	Sleuf 2B	Grijze lemige 'zwarte laag'.
BR229/0039	Sleuf 5	Kalkzandstenen pavement met brandsporen aan de bovenzijde van de stenen.
BR229/0040	Sleuf 3	Zandleemlaag met mortel-, baksteen- en houtskoolfragmenten.
BR229/0041	Sleuf 5	Ronde bakstenen waterput. 7 baksteenlagen bleven bewaard. Baksteenformaat: 12/13 x 5 cm. Gebroken bakstenen. Beige kalkmortel.
BR229/0042	Sleuf 5	Grijs zandlemig pakket net boven pavement US 39. Grote concentratie verpulverd houtskool.
BR229/0043	Sleuf 5	Geelgroene zandlaag. Nivelleringslaag voor pavement US 39.
BR229/0044	Sleuf 3	Bakstenen muurtjes die kolenbekken US 25 in compartimenten verdelen. Formaat: 15x7x4 cm. Bakstenen zien zwart. Witbeige kalkmortel.
BR229/0045	Sleuf 3	Afbraaklaag van constructie US 26. Puinlaag met bakstenen, mortel en enkele natuurstenen blokken.
BR229/0046	Sleuf 2b	Zwarte lemige laag met organisch afval. Houtfragmenten.
BR229/0047	Sleuf 3	Bakstenen vloer in recht verband. Formaat: 19 x 9 cm. Witbeige kalkmortel.
BR229/0048	Sleuf 2B	Grijze lemige 'zwarte laag'.
BR229/0049	Sleuf 2B	Bruinzwarte leemlaag. US nummer later opgedeeld in US 62 en US 63
BR229/0050	Sleuf 2B	Onderdeel van organische structuur US 219. Opeenhoping van compacte organische lagen US 23, 36, 52.
BR229/0051	Sleuf 2B	Onderdeel van organische structuur US 219. Zwartbruine laag.
BR229/0052	Sleuf 2B	Onderdeel van organische structuur US 219. Onderste laag (verbrand) van US 50. Zwarte lemige laag.
BR229/0053	Sleuf 2B	Groengrijze lemige laag. Constructieafval?
BR229/0054	Sleuf 2B	Grijze lemige 'zwarte laag'.
BR229/0055	Sleuf 2B	Onderdeel van afvalkuil US 226. Bruinzwarte lemige laag met organisch afval.
BR229/0056	Sleuf 2B	Onderdeel van afvalkuil US 226. Bruinzwarte lemige laag met organisch afval.
BR229/0057	Sleuf 5	Geelgroene zandlaag. Nivelleringslaag voor pavement US 39.
BR229/0058	Sleuf 5	Donkerbruine zandlemige laag met een kleine hoeveelheid aardewerk en dierlijk beendermateriaal.
BR229/0059	Sleuf 3	Bakstenen vloer in visgraatverband. Formaat: 19 x 9 cm. Witbeige kalkmortel.
BR229/0060	Sleuf 3	Bakstenen vloer in recht verband. Formaat: 19 x 9 cm. Witbeige kalkmortel.
BR229/0061	Sleuf 2B	Zwarte lemige laag.
BR229/0062	Sleuf 2B	Bruinzwarte lemige laag.
BR229/0063	Sleuf 2B	Grijze lemige laag.
BR229/0064	Sleuf 2B	Grijze 'zwarte laag' in licht kleiige leem.
BR229/0065	Sleuf 2B	Zwartgekleurde afzetting van organische resten onderaan afvalkuil US 226.
BR229/0066		Nummer P. Gautier.
BR229/0067		Nummer P. Gautier.
BR229/0068		Nummer P. Gautier.
BR229/0069		Nummer P. Gautier.
BR229/0070	Sleuf 2C	Muur van één baksteenrij breed. Formaat: 18,5/19 x 9 x 4,5/5 cm. Donkerrode tot paarse bakstenen. Beigegele kalkmortel.
BR229/0071	Sleuf 2C	Muur van één baksteenrij breed. Formaat: 18,5/19 x 9 x 4,5/5 cm. Donkerrode tot paarse bakstenen. Beigegele kalkmortel.
BR229/0072	Sleuf 2C	Muur van één baksteenrij breed. Formaat: 18,5/19 x 9 x 4,5/5 cm. Donkerrode tot paarse bakstenen. Beigegele kalkmortel.

US nummer	Localisation	Beschrijving
BR229/0073	Sleuf 2C	Keldervloer met grijze cement- (= US 3) en keramiektegels van uiteenlopende formaten.
BR229/0074	Sleuf 2C	Steenkoollaag.
BR229/0075	Sleuf 2C	Zandlaag onder keldervloer US 3. Mortel-, houtskool en baksteenfragmenten.
BR229/0076	Sleuf 2C	Beige zandlaagje aangebracht voor de aanleg van een riooltje in keldervloer US 3.
BR229/0077	Sleuf 2C	Opvulling van kuil US 225. Puinlaag met scherven van glazen flessen.
BR229/0078	Sleuf 2C	Ijzeren ring van houten emmer 93.
BR229/0079	Sleuf 2C	Zandleemlaag onder keldervloer US 3. Mortel-, houtskool en baksteenfragmenten.
BR229/0080	Sleuf 2C	Opvulling kuil US 135. Zandlaag met mortel- en houtskoolfragmenten.
BR229/0081	Sleuf 2C	Bruine lemige laag met organisch afval. Houtskoolfragmenten.
BR229/0082	Sleuf 2C	2 onderste baksteenlagen (formaat 12 x 5/6) van een latrine?. Muurbreedte: 0,27 m. Gele kalkmortel.
BR229/0083	Sleuf 2C	Opvulling van afvalkuil US 134. Groengrijze zandlaag met houtskoolfragmenten.
BR229/0084	Sleuf 2C	Donkergrijze 'zwarte laag' in licht kleiige leem met houtskoolfragmenten.
BR229/0085	Sleuf 2C	Donker groengrijze zanderige opvulling van constructie US 82/86. Grote hoeveelheid baksteenpuin mogelijk afkomstig van een ingevallen gewelf.
BR229/0086	Sleuf 2C	2 onderste baksteenlagen van een latrine?. Formaat: 12 x 5/6 cm. Muurbreedte: 0,27 m. Gele kalkmortel.
BR229/0087	Sleuf 2C	Zanderige opvulling van constructie US 82/86. Grote hoeveelheid baksteenpuin mogelijk afkomstig van een ingevallen gewelf.
BR229/0088	Sleuf 2C	Donkergrijze 'zwarte laag' in licht kleiige leem met houtskoolfragmenten.
BR229/0089	Sleuf 2C	Opvulling van afvalkuil US 134. Roestkleurige zandlaag met mortel-, baksteen- en houtskoolfragmenten.
BR229/0090	Sleuf 2C	Vierkante put in baksteen (bodem werd niet bereikt). Baksteenformaten: 12 x 5/6 (en één baksteen van 19,5 x 9,5 x 5 cm). De put is afgedekt met twee stenen in blauwe hardsteen. Geelbeige kalkmortel.
BR229/0091	Sleuf 2C	Puinlaagje onder keldervloer. Mortel- en baksteenfragmenten.
BR229/0092	Sleuf 2C	Donkergrijze 'zwarte laag' in licht kleiige leem met mortel- en houtskoolfragmenten.
BR229/0093	Sleuf 2C	Houten emmer in kuil US 135. Inhoud gecementeerd.
BR229/0094	Sleuf 2C	Donkergrijze 'zwarte laag' in licht kleiige leem met houtskoolfragmenten.
BR229/0095	Sleuf 2C	Donkergrijze 'zwarte laag' in licht kleiige leem.
BR229/0096	Sleuf 2C	Opvulling van afvalkuil US 134. Groengrijze zandlaag.
BR229/0097	Sleuf 2C	Donkergrijze 'zwarte laag' in licht kleiige leem met mortel- en houtskoolfragmenten.
BR229/0098	Sleuf 2C	Zandlemige opvulling van constructie US 82/86. Mortel-, houtskool- en baksteenfragmenten.
BR229/0099	Sleuf 2C	Donkergrijze 'zwarte laag' in licht kleiige leem onderaan latrine US 82/86. Mortel- en houtskoolfragmenten.
BR229/0100	Sleuf 2C	Opvulling van afvalkuil US 134. Groengrijze zandlaag met houtskoolfragmenten.
BR229/0101	Sleuf 2C	Opvulling van kuil US 156. Donkerblauw/grijze zandlaag met mortel-, baksteen- en houtskoolfragmenten.
BR229/0102	Sleuf 2C	Donkergrijze 'zwarte laag' in licht kleiige leem met mortel-, houtskool- en baksteenfragmenten.
BR229/0103	Sleuf 2C	Opvulling van afvalkuil US 134. Geelbeige zandlaag met mortel-, baksteen- en houtskoolfragmenten.
BR229/0104	Sleuf 2C	Onderste vulling van kuil US 135. Lichtbruine zandleemlaag met fragmenten glas en prikkeldraad.
BR229/0105	Sleuf 2C	Opvulling van afvalkuil US 134. Roestkleurige zandlaag met mortel-, baksteen- en houtskoolfragmenten.
BR229/0106	Sleuf 2C	Opvulling van kuil US 156. Donkerblauw/grijze zandlaag met mortel-, baksteen- en houtskoolfragmenten.
BR229/0107	Sleuf 2C	Onderdeel van organische structuur US 219. Bruine leemlaag met houtskoolfragmenten.
BR229/0108	Sleuf 2C	Onderdeel van organische structuur US 230. Restanten houten wand?
BR229/0109	Sleuf 2C	Opvulling van afvalkuil US 134. = US 134 na instorten profiel 2C.1 (verschillende lagen vermengd). Groengrijze zandlaag.
BR229/0110	Sleuf 2C	Donkergrijze 'zwarte laag' in licht kleiige leem met houtskoolfragmenten.

US nummer	Localisation	Beschrijving
BR229/0111	Sleuf 2C	Opvulling van afvalkuil US 134. Donkergrijs tot bruin lemige laagje met plaatselijk veel houtskool.
BR229/0112	Sleuf 2C	Donkergrijze 'zwarte laag' in licht kleiige leem met houtskoolfragmenten.
BR229/0113	Sleuf 2C	Groengrijze zandlemige 'zwarte laag' met houtskoolfragmenten.
BR229/0114	Sleuf 2C	Opvulling van afvalkuil US 134. Geelkleurige zandlaag met mortel-, en houtskoolfragmenten.
BR229/0115	Sleuf 2C	Opvulling van afvalkuil US 134. Leemlaag met mortel-, baksteen- en houtskoolfragmenten.
BR229/0116	Sleuf 2C	Zandlemig puinlaagje onder keldervloer US 3. Mortel- baksteen en houtskoolfragmenten.
BR229/0117	Sleuf 2C	Mortellaagje onder keldervloer US 3.
BR229/0118	Sleuf 2C	Opvulling van afvalkuil US 134. Roestkleurige zandlaag met mortel-, baksteen- en houtskoolfragmenten. = US 89 bij uitbreiding sleuf.
BR229/0119	Sleuf 2C	Opvulling van kuil US 135. Zandlemige puinlaag.
BR229/0120	Sleuf 2C	Bruine lemige laag met organisch afval. Mortel- en houtskoolfragmenten.
BR229/0121	Sleuf 2C	Onderdeel van organische structuur US 219. Bruine leemlaag met mortel- baksteen en houtskoolfragmenten.
BR229/0122	Sleuf 2C	US 121 (5 cm lager).
BR229/0123	Sleuf 2C	US 120 (5 cm lager).
BR229/0124	Sleuf 2C	Opvulling van afvalkuil US 134. Geelbeige zandlaag met mortel-, baksteen- en houtskoolfragmenten. = US 103 bij uitbreiding sleuf
BR229/0125	Sleuf 2C	Opvulling van afvalkuil US 134. Geelbeige zandlaag met mortel-, baksteen- en houtskoolfragmenten. = US 100 bij uitbreiding sleuf.
BR229/0126	Sleuf 2C	Opvulling van afvalkuil US 134. Donkergrijs tot bruin lemige laagje met plaatselijk veel houtskool. = US 111 bij uitbreiding sleuf.
BR229/0127	Sleuf 2C	Bruingrijze laag in kleiige leem met mortel- baksteen en houtskoolfragmenten.
BR229/0128	Sleuf 2C	Onderdeel van organische structuur US 219. Verpulverde organische laag, geen textuur.
BR229/0129	Sleuf 2C	Opvulling van kuil US 135. Zanderige puinlaag.
BR229/0130	Sleuf 2C	Donkergrijze 'zwarte laag' in licht kleiige leem met restanten van de groengrijze lemen constructie US 53. Mortel- en baksteenfragmenten.
BR229/0131	Sleuf 2C	Opvulling van afvalkuil US 134. Roestkleurige zandlaag met mortel-, baksteen- en houtskoolfragmenten. = US 105 bij uitbreiding sleuf
BR229/0132	Sleuf 2C	Onderdeel van organische structuur US 219. Bruine laag.
BR229/0133	Sleuf 2C	= US 130.
BR229/0134	Sleuf 2C	Afvalkuil van 1,25 m diep met bovenaan een breedte van 1,40 bij 2,30 m. Onderaan loopt de kuil U-vormig door en doorsnijdt hij de alluviale lagen (= negatieve US).
BR229/0135	Sleuf 2C	Kuil die keldervloer US 3 doorsnijdt. (= negatieve US)
BR229/0136	Sleuf 2C	Onderdeel van organische structuur US 219. Het organisch materiaal is vergaan. Bruine laag.
BR229/0137	Sleuf 2C, Sond. A	Donkerbruine zanderige humeuze laag met fragmenten van bewerkt hout. Sporen van puddling en trampling.
BR229/0138	Sleuf 2C	Opvulling van afvalkuil US 134. Zandlemige laag onderaan de kuil met organische resten en beendermateriaal.
BR229/0139	Sleuf 2C, Sond. A	Grijze 'zwarte laag' in licht kleiige leem met mortel- en houtskoolfragmenten.
BR229/0140	Sleuf 2C, Sond. A	Lichtgrijze 'zwarte laag' in licht kleiige leem met houtskoolfragmenten. Aanwezigheid van fosfaten en ijzer.
BR229/0141	Sleuf 2C, Sond. A	Lichtgrijze humeuze zandig lemige 'zwarte laag' met houtskoolfragmenten.
BR229/0142	Sleuf 2C, Sond. A	Grijze zandlemige 'zwarte laag' met houtskoolfragmenten.
BR229/0143	Sleuf 2C, Sond. A	Grijze zandlemige 'zwarte laag' met houtskoolfragmenten.
BR229/0144	Sleuf 2C, Sond. A	Grijze zandlemige 'zwarte laag' met houtskoolfragmenten.
BR229/0145	Sleuf 2C, Sond. A	Sporen van trampling met onderaan sporen van ijzer (gevuld met geelwit zand).
BR229/0146	Sleuf 2C, Sond. A	Witgeel humeus zandlaagje.
BR229/0147	Sleuf 2C, Sond. A	Donkerbruine zanderige humeuze laag met fragmenten van bewerkt hout. Sporen van puddling en trampling.
BR229/0148	Sleuf 2C, Sond. A	Sporen van puddling binnen 147.
BR229/0149	Sleuf 2C, Sond. A	Homogene blauwgrijze verkleuring in kleiige leem, mogelijk een restant van een kuil met horizontale basis.

US nummer	Localisation	Beschrijving
BR229/0150	Sleuf 2C, Sond. A	Opvulling in kleiige leem van een greppeltje met een min of meer halfronde basis. De vulling onderaan is kleiiger.
BR229/0151	Sleuf 2C	Nr. niet gebruikt.
BR229/0152	Sleuf 2C, Sond. A	Grijze 'zwarte laag' in licht kleiige leem met houtskoolfragmenten.
BR229/0153	Sleuf 2C, Sond. A	Grijze 'zwarte laag' in licht kleiige leem met houtskoolfragmenten. Aanwezigheid van ijzeroxiden.
BR229/0154	Sleuf 2C, Sond. A	Bioturbatie in profiel.
BR229/0155	Sleuf 2C	Opvulling van kuil US 156. Blauwgrijze zandlaag met mortel-, en houtskoolfragmenten. Plaatselijk veel fragmenten van eierschalen.
BR229/0156	Sleuf 2C	Kuil met zanderige opvulling die afvalkuil US 134 doorsnijdt (= negatieve US)
BR229/0157	Sleuf 2C	Opvulling van afvalkuil US 134. Zandlemige laag onderaan de kuil met organische resten en beendermateriaal.
BR229/0158	Sleuf 2C	Onderdeel van organische structuur US 230. Restanten houten wand?
BR229/0159	Sleuf 2C	Opvulling van afvalkuil US 134. Roestkleurige zandlaag met mortel-, en houtskoolfragmenten.
BR229/0160	Sleuf 2C	Onderdeel van organische structuur US 230. Restanten houten wand?
BR229/0161	Sleuf 2C	Onderdeel van organische structuur US 230. Groengrijs lemig bandje rond US 108; mogelijk restant huttenleem.
BR229/0162	Sleuf 2C	Opvulling van afvalkuil US 134. Zandlemige laag onderaan de kuil met organische resten en beendermateriaal.
BR229/0163	Sleuf 2C	Grijze 'zwarte laag' in licht kleiige leem met mortel- en houtskoolfragmenten.
BR229/0164	Sleuf 2C	Zwartkleurige structuur met veel organisch materiaal, lokaal beter bewaard.
BR229/0165	Sleuf 2C	Groengrijze zandlemige laag met mortel- en houtskoolfragmenten. Aanwezigheid fosfaten.
BR229/0166	Sleuf 2C	Kleiige leemlaag met bovenaan ijzervlekken. Sporen van trampling.
BR229/0167	Sleuf 2C	Donkerbruine zanderige humeuze laag met sporen van puddling.
BR229/0168	Sleuf 2C	Zwartkleurige structuur met veel organisch materiaal.
BR229/0169	Sleuf 2C	Kleiige leemlaag met bovenaan ijzervlekken. Sporen van trampling.
BR229/0170	Sleuf 2C	Grijsbruine 'zwarte laag' in zandige leem.
BR229/0171	Sleuf 2C	Opvulling van kuil US 156. Restanten van een houten wand? Aaneengeklitte twijgies in ovale vorm binnen US 158.
BR229/0172	Sleuf 2C	Sporen van puddling binnen US 167. Loopvlak (?)
BR229/0173	Sleuf 2C	Zwartkleurige structuur met veel organisch materiaal.
BR229/0174	Sleuf 2C, Sond. A	Grijze 'zwarte laag' in zandige leem.
BR229/0175	Sleuf 2C	Sporen van puddling binnen US 167. Loopvlak (?)
BR229/0176	Sleuf 2C	Sporen van puddling binnen US 167. Loopvlak (?)
BR229/0177	Sleuf 2C, Sond. A	Geel humeus zandlaagje.
BR229/0178	Sleuf 2C, Sond. A	Alluvium, groenblauwe kleur door aanwezigheid watertafel
BR229/0179	Sleuf 2C	Bruingrijze lemige laag.
BR229/0180	Sleuf 2C	Gele zandlaag.
BR229/0181	Sleuf 2C	Grijsbruine laag in lichtkleiige leem.
BR229/0182	Sleuf 2C	Licht- tot donkergrijze laag in licht kleiige leem van alluviale oorsprong.
BR229/0183	Sleuf 2C	De laag is iets homogener dan US 182 (samen dezelfde laag).
BR229/0184	Sleuf 2C	Onderdeel van organische structuur US 219. Organisch materiaal hier sterk vergaan/ verpulverd. Geen textuur. Bruine laag.
BR229/0185	Sleuf 2C	Onderdeel van organische structuur US 219. Organisch materiaal goed bewaard (twijgies etc.). Bruine laag.
BR229/0186	Sleuf 2C	Onderdeel van organische structuur US 219. Organisch materiaal vergaan. Geen textuur. Bruine laag.
BR229/0187	Sleuf 2C	Grijze 'zwarte laag' in licht kleiige leem met restanten van de groengrijze lemen constructie US 53.
BR229/0188	Sleuf 2C	Grijze 'zwarte laag' in licht kleiige leem.
BR229/0189	Sleuf 2C	Grijze 'zwarte laag' in licht zandige leem.
BR229/0190	Sleuf 2C	Zwartkleurige structuur US 164 met veel goed bewaard organisch materiaal.

US nummer	Localisation	Beschrijving
BR229/0191	Sleuf 2C	Zwartkleurige structuur US 164 met minder goed bewaard organisch materiaal.
BR229/0192	Sleuf 2C	Geelbruine zandlemige humeuze laag. Sporen van puddling en trampling.
BR229/0193	Sleuf 2C	Zwarte verkleuring boven de alluviale leemlagen. Loopvlak (?)
BR229/0194	Sleuf 2C	Bruingrijze zandleemlaag.
BR229/0195	Sleuf 2C	Donkergrijze 'zwarte laag' in licht kleiige leem. Sporen van oxido-reductie en fosfaten.
BR229/0196	Sleuf 2C	Grijze 'zwarte laag' in licht kleiige leem met houtskoolfragmenten.
BR229/0197	Sleuf 2C	Lichtgrijze 'zwarte laag' in licht kleiige leem met houtskoolfragmenten.
BR229/0198	Sleuf 2C	Groengrijze zandlemige laag met houtskoolfragmenten. Aanwezigheid fosfaten.
BR229/0199	Sleuf 2C	Grijze 'zwarte laag' in zandige leem met houtskoolfragmenten.
BR229/0200	Sleuf 2C	Donkergrijze 'zwarte laag' in zandige leem met houtskoolfragmenten.
BR229/0201	Sleuf 2C	Grijsbruine 'zwarte laag' in zandige leem.
BR229/0202	Sleuf 2C, Sond. C	Alluvium, groenblauw door aanwezigheid watertafel.
BR229/0203	Sleuf 2C, Sond. A	Bruine zanderige humeuze laag.
BR229/0204	Sleuf 2C	US 120, maar met sporen van alluvium.
BR229/0205	Sleuf 2C, Sond C	Bovenste vulling van grachtstructuur US 229. Donkerbruine tot zwarte humeuze zanderige laag met veel organisch materiaal.
BR229/0206	Sleuf 2C, Sond B	Opvulling van kuil US 228. Donkerbruine tot zwarte compacte laag zonder textuur met veel organisch en alluviaal materiaal.
BR229/0207	Sleuf 2C, Sond B	Opvulling van kuil US 228. Donkerbruine organische laag (houtrestanten) zonder textuur met sporen van puddling.
BR229/0208	Sleuf 2C	Zwart tot donkerbruine lemige laag boven de zwarte lagen. Loopvlak?
BR229/0209	Sleuf 2C	Grijze lemige 'zwarte laag'.
BR229/0210	Sleuf 2C, Sond B	Alluvium, groenblauw door aanwezigheid watertafel.
BR229/0211	Sleuf 2C	Zandlaagje.
BR229/0212	Sleuf 2C	Sporen van puddling. Zanderig.
BR229/0213	Sleuf 2C	Opvulling van kuil US 228. Bruine organische laag
BR229/0214	Sleuf 2C, Sond C	Donkergrijze zanderige laag onderaan structuur US 230.
BR229/0215	Sleuf 2C, Sond C	Opvulling van grachtstructuur US 229. Zwart-beige gelaagde zandlaag.
BR229/0216	Sleuf 2C, Sond C	Kuil of gracht die de natuurlijke alluviale afzettingen doorsnijdt. Bruin tot zwarte humeuze zanderige laag.
BR229/0217	Sleuf 2C, Sond C	Opvulling van grachtstructuur US 229. Donkerbruine zanderige laag met sporen van puddling. Deze laag bevat enkele schelpen.
BR229/0218	Sleuf 2C, Sond C	Opvulling van grachtstructuur US 229, veel (vergaan) organisch materiaal.
BR229/0219	Sleuf 2C	Ingegraven organische structuur (stalvloer) (= negatieve US).
BR229/0220	Sleuf 2C	Donkergrijs/bruine zandleemlaag met concentratie organisch materiaal.
BR229/0221	Sleuf 3	Bakstenen vloertje met bakstenen op de smalle kant. Formaat: 19,5/20 x 9 x 5 cm.
BR229/0222	Sleuf 3	Restanten kleine bakstenen steunberen (0,5 à 1,5 baksteen breed) tegen constructie US 26. Formaat 19,5/20 x 9 x 5 cm.
BR229/0223	Sleuf 3	Bakstenen muurtje (1,5 baksteenrij breed) dat ruimte indeelt ten oosten van US 26. Formaat: 19,5/20 x 9 x 5 cm.
BR229/0224	Sleuf 3	Bakstenen muurtje (1 baksteenrij breed) dat ruimte indeelt ten oosten van US 26. Formaat: 19,5/20 x 9 x 5 cm.
BR229/0225	Sleuf 2C	Kuil die keldervloer US 3 doorsnijdt. (= negatieve US)
BR229/0226	Sleuf 2B	Afvalkuil (latrineafval?) met schuine basis (= negatieve US).
BR229/0227	Sleuf 2C	Onderdeel van organische structuur US 219. Donkerbruine laag.
BR229/0228	Sleuf 2C, SondB	Ondiepe kuil die de natuurlijke alluviale afzettingen doorsnijdt (= negatieve US)
BR229/0229	Sleuf 2C, SondC	Grachtstructuur die de natuurlijke alluviale afzettingen doorsnijdt (= negatieve US)
BR229/0230	Sleuf 2C	Organisch pakket. Restanten houten bekisting van een waterput? (= negatieve US)
BR229/0231	Sleuf 5	Fundering met willekeurige opstapeling van witte kalkzandstenen blokken met plaatselijk baksteenfragmenten. Beige kalkmortel.